

1. POLITYKA ZAGRANICZNA POLSKI PRZED WYBUCHEM WOJNY

Jak po I wojnie światowej układały się stosunki Polski z państwami sąsiednimi?

Czy Polska zawierała po I wojnie światowej pakt i układy obronne z mocarstwami zachodnimi? Jeśli tak, to w jakim celu?

Przypomnij warunki układów z Locarno i Monachium.

POLITYKA RÓWNOWAGI

Polską polityką zagraniczną od początku lat 30. kierował minister **Józef Beck**, który starał się realizować zasadę równowagi. Polegała ona na rozwijaniu równorzędnych stosunków z dwoma wielkimi sąsiadami – Niemcami i Rosją. Zawarcie układów lo-karneńskich postawiło państwo polskie w bardzo trudnej sytuacji, osłabiając pozycję Polski wobec Niemiec. Owocem polskich zabiegów było m.in. podpisanie w latach 30. paktów o nieagresji: z ZSRR w 1932 roku i Niemcami w 1934 roku oraz nawiązanie stosunków dyplomatycznych z Litwą.

Umowy dwustronne II Rzeczypospolitej z państwami sąsiednimi:

- **Z Niemcami, 26 stycznia 1934 r.**

– Deklaracja o niestosowaniu przemocy w stosunkach wzajemnych zawarta na 10 lat.

- **ze Związkiem Radzieckim, 25 lipca 1932 r.**

– Umowa, w której odrzucano możliwość jakiegokolwiek agresji, została przedłużona w maju 1935 roku na 10 lat. Rząd ZSRR ponownie uznał przebieg polskiej granicy wschodniej ustalonej na mocy pokoju ryskiego.

- **Z Litwą, 19 marca 1938 r.**

– 17 marca 1938 roku rząd polski wystosował notę do rządu Litwy, w której domagał się nawiązania wzajemnych stosunków dyplomatycznych. Rząd Litwy przyjął warunki polskie i 19 marca nawiązano stosunki dyplomatyczne.

STOSUNKI Z CZECHOSŁOWACJĄ

W całym okresie międzywojennym napięcie pozostawały stosunki polsko-czechosłowackie, zaognione u zarania niepodległości zajęciem **Zaolzia**. Sprawa Zaolzia powróciła w końcu 1938 roku, po zawarciu układu monachijskiego. Rząd polski postanowił bowiem wykorzystać trudną sytuację Czechosłowacji i włączyć do Rzeczypospolitej obszar Zaolzia, siłą przyłączony do Czechosłowacji w 1919 roku.

21 września 1938 roku władze polskie wystosowały ultimatum do rządu Czechosłowacji z żądaniem zwrotu Zaolzia, które strona czechosłowacka przyjęła. Kilka dni później, 2 października 1938 roku, wojska



1. Strona tytułowa Ilustrowanego Kuriera Codziennego z 4 X 1938 r. z relacjami o zajęciu Zaolzia przez wojska polskie

polskie zajęły sporny obszar. Przysporzyło to Polsce wielu kłopotów na arenie międzynarodowej, gdyż oskarżano nas o wspólną z hitlerowskimi Niemcami agresję na Czechosłowację. Przyczyniło się to także do pogłębienia nieufności, a nawet niechęci Czechów do Polaków.

ŻĄDANIA NIEMIEC

Niespełna miesiąc po podpisaniu układu monachijskiego, w październiku 1938 roku, minister spraw zagranicznych III Rzeszy **Joachim von Ribbentrop**, w rozmowie z polskim ambasadorem w Berlinie Józefem Lipskim, wysunął projekt przedłużenia o następne 25 lat paktu o nieagresji z Polską. W zamian za niemieckie gwarancje nienaruszalności polskich granic Ribbentrop zaproponował, by **Wolne Miasto Gdańsk** zostało włączone do Rzeszy. Zasugerował także, aby polski rząd wyraził zgodę na budowę eksterytorialnej autostrady i wielotorowej linii kolejowej, łączącej Prusy Wschodnie z Niemcami. Niemcy proponowali nam również przystąpienie do paktu antykominternowskiego i wspólną akcję przeciwko ZSRR, co pozostawało w sprzeczności z prowadzoną przez Polskę polityką równowagi.

Propozycje niemieckie świadczyły wyraźnie, że teraz Polska stała się celem agresji hitlerowskiej. Było to oczywiste już na początku 1939 roku, gdy propozycje złożone ambasadorowi Lipskiemu przybrały formę żądań. Polska odpowiedź na żądania Niemiec była kategoryczna i odmowna.

W takiej sytuacji wybuch wojny stał się niemal pewny. Polska była pierwszym państwem, które zdecydowanie sprzeciwiło się żądaniom hitlerowskich Niemiec. Teraz wysiłek dyplomacji polskiej skupił się na przekonaniu państw zachodnich, że Polska się nie ugnie pod niemieckimi żądaniami.

Wobec nieustającego konfliktu niemiecko-polskiego Wielka Brytania i Francja poczuły się zaniepokojone. Brytyjski premier **Neville Chamberlain** (czytaj: newil czemberlen) 31 marca 1939 roku ogłosił w parlamencie zobowiązanie rządu Wielkiej Brytanii do udzielenia natychmiastowej pomocy Polsce w wypadku zagrożenia jej niepodległości. Jednocześnie Brytyjczycy starali się wciągnąć do współpracy przeciwko Niemcom ZSRR. Rozpoczęte w kwietniu rozmowy brytyjsko-francusko-radzieckie na ten temat były przez Rosjan ciągle odwlekane.

W końcu ZSRR zażądał, by sojusznicy zachodni wymogli na Polsce, Rumunii i krajach nadbałtyckich zgodę na przemarsz przez ich terytorium i obsadzenie portów nadbałtyckich przez Armię Czerwoną. Niechętne stanowisko państw zainteresowanych wobec tak nieprawdopodobnych propozycji dało ZSRR pretekst do zerwania rozmów z Anglią i Francją. Francja jednak już 19 maja 1939 roku podpisała z Polską konwencję, w której stwierdziła, że w ciągu 15 dni od rozpoczęcia mobilizacji, w razie



2. Marszałek Edward Rydz-Śmigły w rozmowie z ministrem spraw zagranicznych III Rzeszy Joachimem von Ribbentropem w Warszawie w 1938 r.

agresji niemieckiej na Polskę, główne siły francuskie uderzą na agresora. Podobną deklarację złożył rząd brytyjski w polsko-angielskim układzie z 25 sierpnia.

PAKT RIBBENTROP-MOŁOTOW

W czasie gdy jedni przedstawiciele rządu radzieckiego rokowali z Brytyjczykami i Francuzami, inni prowadzili potajemne rozmowy z Niemcami. Już w lipcu 1939 roku rząd Rzeszy pilnie śledzący „postępy” w rozmowach ZSRR z krajami zachodnimi, zwrócił się do Związku Radzieckiego z propozycją przedyskutowania „wspólnych interesów” we wschodniej Europie. Nie zwlekając, Rosjanie przystąpili do rozmów z Niemcami. Ich efektem był niemiecko-radziecki pakt

o nieagresji, podpisany w Moskwie 23 sierpnia 1939 roku, znany także jako **pakt Ribbentrop-Mołotow**. Do paktu dołączono tajny protokół, w którym szczegółowo określono sposób podziału Polski, po jej planowanym zajęciu przez oba państwa. Faktycznie planowano w nim kolejny, IV rozbiór Polski.

Hitler nie wierzył w zapewnienia sojusznicze Wielkiej Brytanii i Francji złożone Polsce. Dlatego już kilka dni po zawarciu paktu Ribbentrop-Mołotow, który gwarantował Hitlero-



3. Wiaczesław Mołotow podpisujący, w obecności Stalina i Ribbentropa, niemiecko-radziecki pakt o nieagresji zw. paktem Ribbentrop-Mołotow, 23 VIII 1939 r.



TEKST ŹRÓDŁOWY

Tajny protokół z 23 sierpnia 1939 roku do paktu Ribbentrop-Mołotow.

1. W wypadku nastąpienia terytorialnych lub politycznych zmian na terenach należących do państw bałtyckich (Finlandia, Estonia, Łotwa i Litwa) północna granica Litwy stanowić będzie granicę pomiędzy strefami interesów Niemiec i ZSRR. W związku z tym obie strony uznają interesy Litwy w rejonie Wilna.
2. W razie zmian terytorialnych i politycznych na obszarach należących do państwa polskiego, strefy interesów Niemiec i ZSRR będą rozgraniczone mniej więcej wzdłuż linii rzek Narwi, Wisły i Sanu. Zagadnienie, czy interesy obu stron czynią pożądanym utrzymanie odrębnego państwa polskiego i jakie mają być granice tego państwa, może być ostatecznie rozstrzygnięte dopiero w toku dalszych wydarzeń politycznych. W każdym razie oba rządy rozważą tę sprawę w drodze przyjaznego porozumienia.
3. Jeżeli idzie o Europę południowo-wschodnią, to strona radziecka podkreśla swoje zainteresowanie Besarabią [kraina między Dniestrem, Prutem i wybrzeżem M. Czarnego; część Mołdawii – przyp. autorów]. Ze strony niemieckiej stwierdza się zupełne désintéressement odnośnie tego terytorium.
4. Protokół niniejszy traktowany będzie przez obie strony jako ściśle tajny.

Za rząd Rzeszy Niemieckiej: J.J. Ribbentrop

Za rząd ZSRR: W. Mołotow

wi współdziałania Stalina w podboju krajów środkowo-wschodniej Europy, Hitler zdecydował o uderzeniu na Polskę. Tym bardziej, że wojskowe przygotowania do agresji trwały w Niemczech już od wiosny 1939 roku. Zostały one zawarte w niemieckim planie napaści na Polskę, tzw. **Fall Weiss** (czytaj: fal wajs, czyli „biały plan”), opracowanym w kwietniu 1939 roku.

PRZYGOTOWANIA DO WOJNY

Przygotowania do wojny trwały w Polsce od wielu miesięcy. W 1936 roku powołano do życia **Fundusz Obrony Narodowej** (FON), który miał zbierać środki na rozwój polskiej armii. W dzieło dozbrajania wojska masowo włączyło się społeczeństwo. Wobec zagrożenia wojną, Polacy ofiarowali armii sprzęt i uzbrojenie zakupione za pieniądze pochodzące ze spontanicznych zbiórek. Często przeznaczano na ten cel biżuterię i drogie pamiątki rodzinne. Znacząco wzrosła też polska produkcja zbrojeniowa, głównie dzięki inwestycjom poczynionym w Centralnym Okręgu Przemysłowym. Polski przemysł zbrojeniowy nie osiągnął jednak w pełni swoich zdolności produkcyjnych, toteż wyposażenie polskiej armii w nowoczesny sprzęt wojskowy: samoloty, czołgi, działa, nie było wystarczające.



Czy wiesz, że...

W sierpniu 1939 roku na Pomorzu niemieckie organizacje dywersyjne nawoływały do wykupywania polskiego bilonu zawierającego srebro. Akcja ta nie miała sensu w warunkach pokoju, gdy pieniądź miał określoną wartość nabywczą – cena kruszcu np. w pięciozłotowej monecie była warta ok. 80 groszy. Akcja ta miała natomiast sens w wypadku wojny, która naturalnie musiała doprowadzić do gwałtownego spadku wartości pieniądza. Mając to na uwadze, trzy dni przed wybuchem wojny Bank Polski zaczął wymieniać monety dwu i pięciozłotowe zawierające srebro na monety ze stali.



TO JEST WAŻNE

- Polski minister spraw zagranicznych, Józef Beck, realizował w latach 30. zasadę równowagi w polityce międzynarodowej.
- 2 października 1938 r. Polska zajęła Zaolzie.
- Wobec zagrożenia ze strony Niemiec i Rosji sowieckiej Polska zawarła umowy obronne z Wielką Brytanią i Francją.
- 23 sierpnia 1939 r. został podpisany pakt Ribbentrop-Mołotow.
- W Polsce przygotowania do wojny trwały już od 1936 r., kiedy to powołano FON.



PYTANIA I POLECENIA

1. Dlaczego w polityce zagranicznej Polska kierowała się zasadą równowagi?
2. Wymień propozycje i żądania niemieckie wobec Polski.
3. Na podstawie tekstu źródłowego uzasadnij odmowę ministra Becka na żądania niemieckie.
4. Jakich państw dotyczył tajny protokół dołączony do radziecko-niemieckiego paktu o nieagresji? Jakie decyzje dotyczyły Polski.
5. Jak społeczeństwo polskie przygotowywało się do wojny?

SŁOWNICZEK

pakt o nieagresji – umowa międzynarodowa zawarta pomiędzy państwami, w której zobowiązują się one do niewystępowania zbrojnego przeciwko sobie.

2. WYBUCH II WOJNY ŚWIATOWEJ. WOJNA OBRONNA POLSKI

W jaki sposób przygotowywały się do wojny Niemcy i Polska?
Czego dotyczył pakt Ribbentrop–Mołotow?

PLAN HITLERA

Pierwotny termin wybuchu wojny (26 sierpnia 1939 roku) został przez Hitlera przesunięty po podpisaniu polsko-brytyjskiego układu sojuszniczego. W takiej bowiem sytuacji Niemcy musiały się liczyć z ewentualnością prowadzenia wojny na dwa fronty. Jednocześnie dotychczasowa ugodowa polityka Zachodu oraz poparcie dla planów agresji uzyskane w ZSRR przekonały Hitlera, że reakcja Wielkiej Brytanii i Francji po napaści na Polskę nie będzie zdecydowana.








Rozpoczęcie działań zbrojnych zostało poprzedzone wieloma niemieckimi akcjami prowokacyjnymi, mającymi usprawiedliwić agresję na Polskę. Najgłośniejszą z nich była tzw. **prowokacja gliwicka**. W nocy z 31 sierpnia na 1 września 1939 roku uzbrojona grupa Niemców przebranych w polskie mundury zaatakowała niemiecką radiostację w Gliwicach (wówczas niemieckie miasto). Na miejscu Niemcy pozostawili zwłoki mężczyzny – jako rzekomy dowód napaści polskiej na niemiecką radiostację.

WOJNA BŁYSKAWICZNA

1 września 1939 roku wojska hitlerowskie III Rzeszy bez wypowiedzenia wojny zaatakowały II Rzeczpospolitą na całej długości granicy polsko-niemieckiej. Rozpoczęła się II wojna światowa. Pierwsze strzały padły w Gdańsku, gdzie niemiecki pancernik „**Schleswig-Holstein**” (czytaj: szleszwig-cholsztajn), który kilka dni wcześniej przybył z kurtuazyjną wizytą, rozpoczął ostrzał polskiej placówki wojskowej na **Westerplatte**. W tym samym czasie oddziały Wehrmachtu, po zrzućeniu granicznych szlabanów, wkroczyły do Polski.

W założeniach niemieckiego planu napaści na Polskę, opracowywanego od wiosny 1939 roku, miała to być wojna błyskawiczna – **Blitzkrieg**. Cel ten miał być osiągnięty przez uderzenie dużych sił pancernych i zmotoryzowanych, wspartych atakami

STOSUNEK SIŁ ZBROJNYCH POLSKI I NIEMIEC 1 WRZEŚNIA 1939 ROKU

	Niemcy	Polska
 	1 850 000	950 000 
  	11 000	4500 
    	2500	700 
    	2000	400 

Źródło: T. Siergiejczyk, Historia. Dzieje najnowsze 1939—1945, Warszawa 1988



1. Niemieckie wojska pancerne zgrupowane nad polską granicą, gotowe do ataku, VIII 1939 r.

lotnictwa. Polskie plany obronne zakładały utrzymanie walk jak najbliżej granicy z Niemcami, w ramach tzw. bitwy granicznej, do czasu rozpoczęcia akcji przez zachodnich sojuszników.

OBRONA WESTERPLATTE

Bitwa o Westerplatte, niewielki półwysep u wejścia do portu gdańskiego, na którym znajdowała się polska składnica wojskowa, miała trwać zaledwie kilka godzin, do czasu nadejścia pomocy. Trwała siedem dni. 182 żołnierze polskich bohaterstwo stawiało opór Niemcom, którzy do walki rzucili wielokrotnie większe siły. W sumie w walkach o Westerplatte brało udział 3,5 tys. niemieckich żołnierzy, pancernik, dwa torpedowce i lotnictwo. obrońcy Westerplatte, dowodzeni przez majora Henryka Sucharskiego, skapitulowali dopiero 7 września.

OBRONA POCZTY GDAŃSKIEJ

Przykładem bohaterstwa ludności cywilnej była obrona **Poczty Polskiej** w Gdańsku. Jej pracownicy 1 września przez kilkanaście godzin odpierali ataki niemieckiego wojska. Poddali się dopiero po podpaleniu budynku. Bohaterscy obrońcy poczty gdańskiej, którzy przeżyli oblężenie, zostali przez Niemców rozstrzelani.

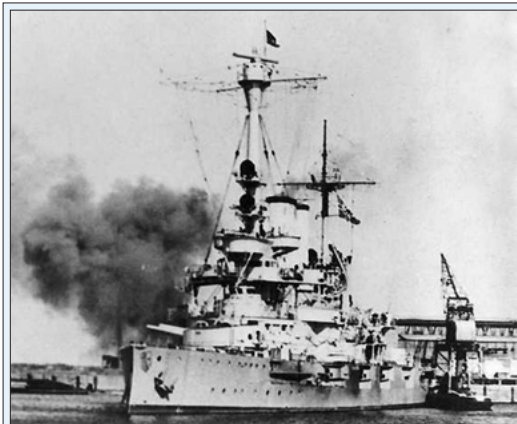
WOJNA OBRONNA

Niemcy uderzyli na Polskę z kilku kierunków. Lotnictwo niemieckie (**Luftwaffe**) od pierwszych minut wojny bombardowało wszystkie większe polskie miasta. Bombardowano także ośrodki przemysłowe, lotniska, mosty, pociągi, a nawet kolumny uciekających cywilów. Na zajętych terenach specjalne oddziały posuwające się za wojskami frontowymi terroryzowały polską ludność, rozstrzelując więźniów, członków organizacji społecznych i żołnierzy. Do walk dywersyjnych na tyłach polskiego frontu włączyła się również mniejszość niemiecka.

Szybkie ataki niemieckich wojsk pancernych i przewaga techniczna powodowały



2. Żołnierze niemieccy przełamujący szlaban graniczny 1 IX 1939 r.



3. Schleswig-Holstein ostrzeliwujący Westerplatte, 1 IX 1939 r.



4. Niemieckie bombowce nurkujące Junkers Ju-87 Stuka w locie nad Polską, IX 1939 r.

duże straty w szeregach polskich armii. Na rozkaz Naczelnego Wodza, marszałka **Edwarda Rydza-Śmigłego**, zrezygnowano z obrony granic i zaczęto przygotowywać się do odwrotu na linie obronne wzdłuż Wisły i Sanu. Utworzono w tym celu, z częściowo rozbitych już polskich wojsk, armie: „Warszawa”, „Lublin” i „Małopolska”.

Przykładem niezwykle bohaterskiej obrony były walki pod **Wizną**. Nieopodal tej niewielkiej miejscowości nad Narwią 700 żołnierzy dowodzonych przez kapitana **Władysława Raginisa** przez trzy dni (od 8 do 10 września) dzielnie stawiało opór 40-tysięcznej armii niemieckiej. Większość obrońców Wizny wraz z dowódcą zginęła, ale zdołali oni opóźnić natarcie Niemców zmierzających do okrążenia Warszawy.

DZIWNA WOJNA

3 września, głównie pod naciskiem własnej opinii publicznej domagającej się respektowania zobowiązań sojuszniczych, Wielka Brytania wypowiedziała wojnę Niemcom. Tego samego dnia wojnę Niemcom wypowiedziała także Francja.

Wypowiedzenie wojny miało jedynie wydźwięk propagandowy, gdyż faktycznie nie rozpoczęły się żadne działania wojenne. Zachodni sojusznicy Polski beczynn timer przyglądali się przebiegowi wojny, co zachodnia opinia publiczna nazwała „dziwną wojną”.



TEKST ŹRÓDŁOWY

Dwa cytaty z prasy światowej opisującej wybuch II wojny światowej.

Prasa amerykańska

Gdańsk jest niemiecki. Jeżeli Hitler pragnie Gdańsk a i jeśli Gdańszczanie chcą wrócić do Hitlera, nie widzimy żadnego powodu, by młodzież Francji i Anglii była zmuszona umierać za Gdańsk. Dla Anglii Gdańsk nie jest wart krwi angielskiego żołnierza. My, Amerykanie, nie widzimy też powodu, by szczególnie angażować się w problem Gdańska.

Prasa francuska

Francuscy wieśniacy nie mają najmniejszej ochoty umierać za Żuławy. Społeczeństwo polskie przyjęło wybuch wojny z niedowierzaniem. Życie w większości polskich miast i wsi oddalonych od granic toczyło się tym samym utartym trybem. O działaniach wojennych można było dowiedzieć się z prasy i radia, ale nikt nie traktował ich zbyt serio. Dopiero masowe bombardowania i wiadomości o pierwszych ofiarach rozbudziły w ludziach strach przed przyszłością!

BITWA NAD BZURĄ

8 września rozpoczęło się niemieckie natarcie na Warszawę, powstrzymane przez generała **Tadeusza Kutrzebę**, dowódcę armii „Poznań”, który wraz ze swoimi żołnierzami zaatakował wroga w okolicach Łęczycy i Łowicza. Przez kilka dni trwała największa bitwa wojny obronnej, bitwa nad Bzurą. Ofiarna obrona



5. Kawaleria polska w walkach nad Bzurą, 9–18 IX 1939 r.



polskich pozycji nad Bzurą tylko na pewien czas zahamowała natarcie wojsk niemieckich na stolicę.

OBRONA WARSZAWY

Od pierwszego dnia działań wojennych Warszawa była celem nalotów niemieckich samolotów, które kilka razy dziennie w zwartych szykach nadlatywały nad miasto. Atakowały one cele wojskowe, mosty, linie kolejowe oraz dzielnice mieszkalne i zabytki kultury. Dowódcą wojskowym obrony został generał **Walerian Czuma**, który dowodził słabo uzbrojonymi batalionami piechoty; po nim zaś, od 7 września,

generał **Juliusz Rómmel** – dowódca armii „Łódź”. Faktycznym przywódcą w oblężonym mieście był cywilny komisarz obrony, prezydent Warszawy **Stefan Starzyński**. Ludzie organizowali się w cywilne oddziały, które budowały barykady, kopały okopy oraz gasiły pożary spowodowane nalotami Luftwaffe. W pamięci wielu Polaków zapisały się płomienne przemówienia radiowe prezydenta, który opisywał opłakany stan miasta i jednocześnie mobilizował mieszkańców do jego obrony.

Pierwszy zmasowany atak pancernych oddziałów niemieckich na miasto, 8–9 września, został odparty na wszystkich odcinkach. Wojska hitlerowskie zaczęły więc zacieśniać pierścień okrążenia wokół stolicy, przygotowując się do dłuższego oblężenia. Szturm na miasto, który obserwował sam Adolf Hitler, nastąpił 26 września. Niemcy zaatakowali z kilku kierunków. Nieustanny ostrzał spowodował szybkie pogorszenie się warunków obrony. Zaczęło brakować wody, gazu, prądu, żywności oraz lekarstw. Nie nadążano z gaszeniem pożarów, które wybuchały w coraz to nowych miejscach. Co gorsza, wojsko dysponowało już resztkami amunicji, a na pomoc z zewnątrz nie można było liczyć. Miastu groziła całkowita zagłada. Chcąc oszczędzić cierpienie cywilom, dowództwo obrony zdecydowało 28 września o kapitulacji Warszawy.

RADZIECKA AGRESJA NA POLSKĘ

Wczesnym rankiem 17 września 1939 roku ambasadorowi polskiemu w Moskwie **Wacławowi Grzybowskiemu** wręczono notę rządu ZSRR, w której informowano go, że państwo polskie przestało istnieć. Tego samego dnia o godz. 5.40 Armia Czerwona przekroczyła wschodnią granicę II Rzeczypospolitej na całej jej długości. Celem operacji było szybkie opanowanie wschodnich terenów Polski – Wileńszczyzny, Polesia, Wołynia i Podola, które miały przapaść Związkowi Radzieckiemu na mocy zawartego kilka tygodni wcześniej z Niemcami paktu Ribbentrop-Mołotow.



7. Przygotowania do obrony Warszawy, IX 1939 r.



8. Defilada wojsk niemieckich w zdobyczej Warszawie, 1939 r.



9. Żołnierze radzieccy i żołnierze niemieccy w przyjaznej pogawędce w Brześciu, 22 IX 1939 r.

Naczelnny Wódz, marszałek Rydz-Śmigły, chcąc ochronić żołnierzy pozostających w rozproszeniu na ogromnym obszarze, wydał rozkaz, w którym zalecił unikanie walk z oddziałami Armii Czerwonej (poza obroną konieczną) i ewakuację wraz ze sprzętem do Rumunii i na Węgry. Zaatakowanie Polski od wschodu spowodowało całkowite załamanie obrony przed nacierającymi wojskami niemieckimi i przyspieszyło klęskę polskich armii.



TEKST ŹRÓDŁOWY

Nota komisarza ludowego spraw zagranicznych ZSRR W. Mołotowa doręczona ambasadorowi polskiemu W. Grzybowskiemu w sprawie wkroczenia wojsk radzieckich na terytorium Zachodniej Ukrainy i Zachodniej Białorusi (fragmenty).

Wojna niemiecko-polska ujawniła wewnętrzne bankructwo państwa polskiego. W ciągu dziesięciu dni operacji wojskowych Polska straciła wszystkie swoje okręgi przemysłowe i ośrodki kulturalne. Warszawa, jako stolica Polski, już nie istnieje. Rząd Polski uległ rozkładowi. (...) Oznacza to, że państwo polskie i jego rząd przestały faktycznie istnieć. Dlatego też straciły ważność traktaty zawarte pomiędzy ZSRR a Polską. (...)

Rząd Radziecki nie może również pozostać obojętny na fakt, że zamieszkująca terytorium Polski pokrewna ludność ukraińskiego i białoruskiego pochodzenia jest bezbronna i została pozostawiona własnemu losowi.

Rząd Radziecki polecił wobec powyższych okoliczności Naczelnemu Dowództwu Armii Czerwonej, aby nakazał wojskom przekroczyć granicę i wziąć pod opiekę życie i mienie ludności Zachodniej Ukrainy i Zachodniej Białorusi. (...)

17 września 1939 roku, Moskwa.

OSTATNIE WALKI

2 października skapitulowała dowodzona przez kontradmirała **Józefa Unruga**, dowódcę Polskiej Marynarki Wojennej, załoga na Helu, gdzie znajdowały się polskie umocnienia wojskowe. Ostatnią walczącą formacją Wojska Polskiego pod koniec września została Samodzielna Grupa Operacyjna „Polesie” pod komendą generała **Franciszka Kleeberga**. Do jej oddziałów dołączali żołnierze z rozbitych jednostek polskich, którzy uniknęli niewoli niemieckiej lub radzieckiej i nadal chcieli walczyć.

29 września generał Kleeberg wraz z podległymi mu żołnierzami wyruszył na pomoc obleganej Warszawie. Gdy dowiedział się o jej kapitulacji, postanowił ukryć się w Górach Świętokrzyskich.

1 października, pod Kockiem, drogę polskim oddziałom zagroziły wojska niemieckie. Generał Kleeberg zdecydował się na bitwę ze znacznie lepiej uzbrojonymi i liczniejszymi Niemcami. Była to ostatnia bitwa wojny obronnej (2–5 października 1939 roku). 6 października Samodzielna Grupa Operacyjna „Polesie” poddała się.

Dalszą walkę z niemieckim agresorem prowadziły już tylko małe oddziały żołnierzy dowodzone przez nielicznych oficerów. Najślynniejszym wśród nich dowódcą był

major **Henryk Dobrzański**, zwany **Hubalem**, który dowodził oddziałem kawalerii, złożonym z ok. 200 ułanów. Walczył na Kielecczyźnie i w okolicach Tomaszowa Mazowieckiego. „Hubal” zginął pod Anielinem w kwietniu 1940 roku, a jego następcą zdecydował o rozwiązaniu jednostki i przejściu do partyzantki.



Czy wiesz, że...

Działania wojenne toczyły się także na Morzu Bałtyckim. Jedną z bardziej spektakularnych akcji była ucieczka naszego okrętu podwodnego ORP „Orzeł” z estońskiego portu Tallin. Znalazł się on tam 14 września 1939 roku, aby wysadzić na ląd chorego dowódcę, komandora podporucznika Kłoczkowskiego. Następnego dnia władze estońskie, mimo zapewnień, że tak się nie stanie, internowały „Orła”. Zerwano polską banderę, zabrano dziennik pokładowy, mapy i rozpoczęto rozbijanie okrętu. Załoga



10. Okręt podwodny ORP Orzeł w 1940 r.

polka, teraz już pod dowództwem komandora Jana Grudzińskiego, w tajemnicy rozpoczęła przygotowania do ucieczki, co nastąpiło w nocy z 17 na 18 września po obezwładnieniu dwóch estońskich wartowników. Pod osłoną mgły i spalin okręt, ostrzeliwany przez estońskie wojsko, wyruszył w samotny rejs po Bałtyku i Morzu Północnym, bez map. Wszystko jednak zakończyło się szczęśliwie. 14 października 1939 roku ORP „Orzeł” spotkał się z wysłanym mu naprzeciw angielskim niszczycielem „Valorous”. Za ucieczkę z tallińskiego portu Grudziński oraz kilkunastu oficerów i podoficerów otrzymało od Naczelnego Wodza gen. Sikorskiego wysokie odznaczenia. W późniejszym okresie ORP „Orzeł” brał udział w konwojach na Morzu Północnym. W swój ostatni patrol okręt wyruszył 23 maja 1940 roku. Nigdy nie powrócił do bazy, a jego los do dziś nie został wyjaśniony.



TO JEST WAŻNE

- 1 września 1939 r. wojska III Rzeszy Niemieckiej zaatakowały II Rzeczpospolitą.
- 17 września 1939 r. Armia Czerwona napadła na Polskę na całej długości wschodniej granicy.
- Kampania wrześniowa zakończyła się 6 października 1939 r.
- W wyniku agresji III Rzeszy i ZSRR terytorium Rzeczypospolitej zostało całkowicie okupowane i wbrew prawu międzynarodowemu podzielone.



PYTANIA I POLECENIA

1. Na podstawie tekstu źródłowego wymień, jakie cele stawiał Hitler swoim wojskom przed atakiem na Polskę.
2. Opisz krótko przebieg wojny obronnej we wrześniu 1939 roku.
3. W jaki sposób ludność cywilna angażowała się w obronę kraju we wrześniu 1939 roku?

3. DZIAŁANIA WOJENNE W EUROPIE (1939–1941)

Jaką politykę wobec Niemiec prowadziły państwa zachodnie w okresie dwudziestolecia międzywojennego?

ZAJĘCIE PAŃSTW BAŁTYCKICH

Układ o granicy i przyjaźni, zawarty między ZSRR a III Rzeszą, dawał wolną rękę Stalinowi w Finlandii, w państwach bałtyckich i części Rumunii. Na tej podstawie jesienią 1939 roku przywódca państwa radzieckiego mógł narzucić tzw. **traktaty gwarancyjne** Łotwie, Litwie i Estonii. Były to wstępne działania mające przekonać opinię publiczną o konieczności wkroczenia wojsk radzieckich do tych krajów, a następnie doprowadzić do włączenia ich w skład ZSRR jako kolejnych republik, co nastąpiło w sierpniu 1940 roku.

WOJNA RADZIECKO-FIŃSKA

Finowie odmówili podpisania porozumienia z ZSRR i stawili rosyjskim wojskom zbrojny opór. Wybuchła wojna radziecko-fińska, zwana niekiedy wojną zimową, gdyż trwała przez całą zimę, do marca 1940 roku. Przez pięć miesięcy dzielnie walczące wojska fińskie powstrzymywały znacznie liczniejszego najeźdźcę.

Za ten akt Związek Radziecki został wykluczony z Ligi Narodów i potępiony jako agresor. Stalin nie mógł sobie jeszcze pozwolić na wplątanie się w wojnę światową i dlatego na wiosnę doszło do zawieszenia broni. W podpisanym traktacie pokojowym Finlandia oddała Rosjanom część swojego terytorium.

INWAZJA NIEMIECKA NA DANIE I NORWEGIE

Kilka miesięcy po pokonaniu Polski Hitler zaatakował Danię i Norwegię. Niemcom zależało szczególnie na opanowaniu portów norweskich, z których mogliby w przyszłości zaatakować Wielką Brytanię. Do niektórych z nich dowożono szwedzką rudę żelaza, będącą podstawowym surowcem przemysłu zbrojeniowego. Kontrola portów miała zapewnić III Rzeszy nieprzerwane dostawy rudy.



1. Płonące okręty podczas walk o port w Narviku, Norwegia, 1940 r.

Działania wojenne w Norwegii przedłużyły się głównie przez to, że na pomoc Norwegom przybyły oddziały brytyjskie, francuskie i polskie. Większy sukces alianci odnieśli w Narwiku, zdobywając na krótko port i okoliczne wzgórza. W walkach o Narwik wzięła udział **Brygada Strzelców Podhalańskich** generała **Zygmunta Bohusza-Szyszki** oraz jednostki Polskiej Marynarki Wojennej – niszczyciele „**Burza**”, „**Grom**” i „**Błyskawica**” oraz okręt podwodny „**Orzeł**”.

W czerwcu, po ataku Niemiec na Francję, alianci wycofali się z Norwegii, którą opuścili również król oraz rząd norweski. Niemcy powołali do życia nowy rząd, na czele którego stanął norweski faszysta, major **Vidkun Quisling** (czytaj: widkun kinsling). Nazwisko współpracującego z faszystowskimi Niemcami Quislinga stało się od tej pory synonimem kolaboracji i zdrady narodowej.

ATAK NIEMIECKI NA PAŃSTWA ZACHODNIE

Hitler chciał zaatakować państwa zachodnioeuropejskie tuż po zajęciu Polski. W tym celu przerzucił część swych wojsk na Zachód. Od tego planu odwiekli go wyżsi oficerowie, tłumacząc się koniecznością odtworzenia sił po kampanii wrześniowej.

W okresie międzywojennym na północno-wschodniej granicy Francuzi ogromnym kosztem wybudowali system umocnień, który miał stanowić zaporę dla czołgów i piechoty niemieckiej, tzw. **linię Maginota** (czytaj: mażinota). Belgia natomiast, sprzymierzeniec Francji, miała na swoich granicach tylko lekkie umocnienia polowe. Z tego powodu, podobnie jak podczas I wojny światowej, Niemcy postanowili zaatakować Francję od strony neutralnej Belgii oraz Holandii i Luksemburga. Plan niemiecki powiódł się całkowicie.



2. Elementy linii Maginota – systemu fortyfikacji, który w założeniu miał militarnie chronić wschodnią granicę Francji

Atak nastąpił 10 maja 1940 roku. Najpierw zaatakowano z powietrza Holandię, która po tygodniu poddała się. Belgia skapitulowała 27 maja. Jednocześnie z terytorium Belgii wojska niemieckie przystąpiły do ofensywy przeciwko Francji, obchodząc od północy linię Maginota. Wkrótce Niemcy dotarli do kanału La Manche. Do końca maja wojska sojusznicze zostały okrążone w północnej Francji, w rejonie Dunkierki. W ciągu kilku dni ewakuowano z tego skrawka wybrzeża francuskiego do Wielkiej Brytanii ok. 340 tys. żołnierzy francuskich i angielskich. Ratując żołnierzy, pozostawiono na wybrzeżu sprzęt wojskowy, który wpadł w ręce Niemców. Tak zakończył się pierwszy etap wojny z Francją.

KLĘSKA FRANCJI

Po osiągnięciu wybrzeży Atlantyku Niemcy ruszyli w głąb Francji. W czerwcu wojnę Francji wypowiedziały również Włochy. 14 czerwca poddał się Paryż, a trzy dni później Niemcy dotarli do granicy szwajcarskiej. W tej sytuacji nowy premier Francji, bohater

I wojny światowej, marszałek **Philippe Pétain** (czytaj: filip pete) zdecydował się na zakończenie działań wojennych. 21 czerwca w Compiègne – w tym samym wagonie, w którym w 1918 roku podpisano zawieszenie broni kończące I wojnę światową – przedstawicielom rządu francuskiego wręczono niemieckie warunki kapitulacji. Następnego dnia Pétain zaakceptował te warunki. Tego samego dnia z rozkazu Hitlera zabytkowy wagon, będący niemyym świadkiem hańby Niemiec z 1918 roku, został wysadzony w powietrze. Francja podpisała też rozejm z Włochami. Pokoju nigdy nie zawarto.

W walkach na terenie Francji wzięły także udział oddziały polskie: **1. Dywizja Grenadierów** generała **Bronisława Ducha**, **10. Brygada Kawalerii Pancерnej** generała **Stanisława Maczka** oraz **2. Dywizja Strzelców Pieszych** generała **Bronisława Prugara-Ketlinga**. Ponadto w szeregach armii francuskiej walczył polski dywizjon myśliwski oraz jednostki Polskiej Marynarki Wojennej, które wzięły aktywny udział w ewakuacji wojsk alianckich z Dunkierki.

RZĄD VICHY

Francja została przez Niemców podzielona na dwie strefy. Całe wybrzeże Atlantyku, Francja północna i część Francji środkowej znalazły się pod bezpośrednią okupacją niemiecką. Z pozostałej części utworzono całkowicie zależne od III Rzeszy państwo francuskie, na czele którego stanął marszałek Pétain. Siedzibą rządu tej części Francji zostało miasto **Vichy** (czytaj: wiszi), od którego przyjęła się nazwa: rząd Vichy. Alzacja i Lotaryngia zostały włączone do Niemiec.

Zdecydowana większość Francuzów z ulgą przyjęła zakończenie wojny. Ci, którzy nie pogodzili się z klęską, stworzyli w Anglii organizację wojskową – **Komitet Wolnej Francji** – z generałem **Charles'em de Gaulle'em** (czytaj: szarlem de golem) na czele. Zapowiedział on kontynuowanie walki z faszystowskimi Niemcami.

BITWA O ANGLIĘ

Przyszedł czas na rozprawę z Wielką Brytanią. Hitler nie dysponował odpowiednio dużą flotą wojenną, aby przerzucić na Wyspy Brytyjskie wojsko potrzebne do ich zdobycia. Miał 3000 samolotów, które mogły bombardować wybrane cele na wyspach,



3. Defilada armii niemieckiej w Paryżu, VI 1940 r.



5. Generał Charles de Gaulle przemawia w brytyjskim radiu do rodaków, 1940 r.

podczas gdy Anglicy tylko 1200 maszyn. Tak zwana bitwa o Anglię, którą rozpoczęli Niemcy 8 sierpnia 1940 roku, rozegrała się głównie w powietrzu.

Do nalotów Niemcy użyli ponad 1300 bombowców i 900 myśliwców, które startowały z baz w północnej Francji. Zadaniem myśliwców było zwalczanie brytyjskich samolotów znajdujących się w powietrzu. Brytyjczycy dysponowali zaledwie 400 bombowcami i niespełna 700 myśliwcami. Wśród pilotów **RAF**-u było wielu obcokrajowców, w tym i polscy lotnicy, którzy tworzyli dwa dywizjony myśliwców – 302 i 303 oraz dwa dywizjony bombowców – 300 i 301.

Ocenia się, że polskie załogi lotnicze zestrzeliły ponad 200 niemieckich samolotów spośród ogólnej liczby 1733 strąconych przez RAF w czasie całej bitwy. Polscy piloci wchodzili także w skład dywizjonów brytyjskich. Pod koniec bitwy stanowili oni aż 20% ogólnej liczby pilotów myśliwskich w Wielkiej Brytanii.

W pierwszej fazie bitwy lotnictwo niemieckie zadało Brytyjczykom ciężkie straty, ale celu, jakim było unicestwienie obrony, nie osiągnęło. Punktem kulminacyjnym bitwy był potężny atak Luftwaffe 15 września 1940 roku. Tego dnia RAF zadał lotnictwu niemieckiemu ogromne straty, m.in. dzięki radarowi, nowemu wynalazkowi zastosowanemu po raz pierwszy do wczesnego ostrzegania wojska i ludności przed zbliżającymi się samolotami nieprzyjaciela. W tej sytuacji dowództwo niemieckie zrezygnowało z inwazji na wyspy, bombardując jednak w dalszym ciągu ośrodki przemysłowe Wielkiej Brytanii oraz duże skupiska ludności. Wiele miast angielskich (np. Londyn, Liverpool) było ciągle nękanych niemieckimi nalotami zarówno w dzień, jak i w nocy. Ostatecznie bitwa zakończyła się 31 października 1940 roku porażką Niemiec.



6. Samolot Supermarine Spitfire z indywidualnym oznakowaniem polskiego asa myśliwskiego Jana Zumbacha z dywizjonu 303



Czy wiesz, że...

- W połowie 1940 roku, w obliczu śmiertelnego niebezpieczeństwa ze strony Niemiec, władze Wielkiej Brytanii postanowiły przeprowadzić operację o kryptonimie „Fish” (fish to po angielsku „ryba”), której celem było potajemne przetransportowanie do Kanady złota i papierów wartościowych, wartych miliardy dolarów. W czerwcu kosztowności – 2230 skrzyń ze złotem i 500 skrzyń z papierami wartościowymi – załadowano w ścisłej tajemnicy w jednym ze szkockich portów na krążownik „Emerald”. Po wypłynięciu pod osłoną nocy krążownik dołączył do oczekującego go konwoju niszczycieli. Po kilku dniach konwój szczęśliwie dotarł do Kanady.

W lipcu nastąpił dalszy ciąg operacji. Tym razem ze Szkocji wypłynęło pięć statków mających na swoich pokładach walory wartości 1,5 mld dolarów amerykańskich. Był to najcenniejszy transport, jaki kiedykolwiek przewożono morzem. Jednym ze statków transportujących cenny ładunek był polski statek pasażerski „Batory”, któremu w trakcie podróży przez Atlantyk popsuł się silnik. Mimo kłopotów technicznych, złej pogody i ciągłego niebezpieczeństwa ze strony niemieckich łodzi podwodnych i ten ładunek dotarł szczęśliwie do celu.

Enigma

Do kodowania rozkazów przesyłanych z Berlina do niemieckich jednostek wojskowych znajdujących się w różnych częściach świata używano maszyny szyfrującej – Enigmy. Niemieccy konstruktorzy twierdzili, że nie istnieje metoda pozwalająca tę maszynę zrekonstruować ani rozszyfrować zakodowane za jej pomocą rozkazy. Dlatego konstrukcja maszyny pozostawała jedną z najbardziej strzeżonych tajemnic niemieckiego wywiadu. Wiara konstruktorów była jednak złudna. Kilka lat przed wybuchem II wojny światowej polskim matematykiem z uniwersytetu w Poznaniu – Marianowi Rejewskiemu, Jerzemu Różyckiemu i Henrykowi Zygalskiemu – udało się nie tylko odczytać zaszyfrowane rozkazy niemieckiej marynarki wojennej, ale także skonstruować egzemplarz samej maszyny. Kilka tygodni przed wybuchem wojny polski wywiad zdecydował się przekazać wywiadowi francuskiemu dwie Enigmy, które pospiesznie przewieziono do Francji. Po wybuchu wojny matematycy pracujący nad Enigmą przedostali się do Wielkiej Brytanii. Przez następnych kilka lat w tajnym ośrodku brytyjskiego wywiadu pod Londynem kontynuowano prace nad udoskonaloną jej wersją, ale już bez udziału Polaków.

Rozszyfrowane przy pomocy polskich uczonych rozkazy niemieckiego dowództwa przyczyniły się do wielu alianckich zwycięstw i skrócenia okresu wojny. Po wojnie władze brytyjskie starały się zatrzeć ślady udziału Polaków w rozszyfrowaniu Enigmy.



4. Enigma, niemiecka maszyna szyfrująca



TO JEST WAŻNE

- Rosja sowiecka jesienią 1939 r. narzuciła Litwie, Łotwie i Estonii tzw. traktaty gwarancyjne, a Finlandia prowadziła z Rosją tzw. wojnę zimową do marca 1940 r.
- Kilka miesięcy po pokonaniu Polski Hitler zaatakował Norwegię i Danię, a w maju 1940 r. Holandię, Belgię i Francję.
- 8 sierpnia 1940 rozpoczęła się tzw. bitwa o Anglię, zakończona 31 października 1940 r. porażką Niemiec. W tej bitwie polscy lotnicy mieli znaczący udział, tworząc cztery dywizjony.



PYTANIA I POLECENIA

1. Wymień kraje, które stały się celem agresji ZSRR w 1939 i 1940 roku.
2. Jaki był cel niemieckiego ataku na Danię i Norwegię?
3. Opisz krótko przebieg wojny niemiecko-francuskiej w 1940 roku.
4. Jakie znaczenie miała przegrana Niemiec w „bitwie o Anglię”?

SŁOWNICZEK

alianci – państwa sprzymierzone w czasie wojny, walczące przeciw państwom „osi”.

RAF – skrót od angielskiej nazwy Royal Air Force (czytaj: rojal er fors) – Królewska Flota Powietrzna, używany powszechnie jako określenie lotnictwa brytyjskiego.

4. WALKI NA BAŁKANACH. WOJNA NIEMIECKO-RADZIECKA

Jakie były cele polityki Mussoliniego?

Omów stan stosunków niemiecko-radzieckich od 1939 roku.

WOJNA NA BAŁKANACH

Po nieudanej próbie zdobycia Anglii Hitler skierował swoją uwagę na Związek Radziecki. Atak na ZSRR opóźniły jednak wypadki, jakie miały miejsce na Bałkanach.

Po wypowiedzeniu przez Jugosławię paktu z Niemcami, 6 kwietnia 1941 r. wojska niemieckie, włoskie i węgierskie wspólnie uderzyły na ten kraj, który uległ siłom wroga. Część żołnierzy jugosłowiańskich nie złożyła jednak broni, lecz schroniła się w górach i podjęła walkę partyzancką. Jednej z grup partyzanckich przewodził komunist **Josip Broz-Tito**.

Po podboju Jugosławii wojska niemieckie uderzyły na Grecję, wypełniając swoje zobowiązania sojusznicze wobec Włoch. Do 29 kwietnia 1941 r. cała Grecja została zajęta, a Kretę, bronioną przez Greków i Brytyjczyków, zdobyli Niemcy pod koniec maja 1941 r.



1. Niemieckie samoloty bombowe Dornier Do-17 w locie nad Atenami podczas inwazji na Grecję, IV 1941 r.

WYBUCH WOJNY NIEMIECKO-RADZIECKIEJ

Plan ataku, noszący kryptonim „**Barbarossa**”, został opracowany i zaakceptowany przez Führera wiosną 1941 roku. Od tego momentu na teren okupowanej Polski nad granicę radziecką Niemcy zaczęli ściągać coraz więcej dywizji, sprzętu wojennego oraz zapasów paliwa.

Wojska niemieckie, wspomagane później przez Finów, Rumunów i Włochów, przekroczyły granicę ZSRR 22 czerwca 1941 roku. Trzy pancerne formacje uderzyły w kierunku Kijowa, Leningradu i Moskwy. W ten sposób Hitler zrealizował jedno ze swoich dawnych marzeń. Tak pisze o tym P. Johnson:

Trwał przy swoim przekonaniu, że „prawdziwa” wojna, taka, jaką zawsze chciał prowadzić, to wojna przeciwko Rosji, że jest to zadanie, dla wypełnienia którego los i nieuchronna logika przeznaczenia ras postawiła go na czele Niemiec. Zniszczenie Rosji nie kończyło wprawdzie przedsięwzięcia, ale bez zniszczenia Rosji nie miało ono jednak żadnego znaczenia.

Paul Johnson, *Historia świata od roku 1917 do lat 90-tych*, Londyn 1992 r.

STOSUNEK SIŁ ZBROJNYCH NIEMIEC I ZSRR W 1941 ROKU	
⚡ Niemcy	🇷🇺 ZSRR
 wojska na granicy 4,3 mln	 3,3 mln
 działa 42,6 tys.	 59,8 tys.
 czołgi 4,2 tys.	 15,7 tys.
 samoloty 4,8 tys.	 10,7 tys.

Źródło: M.I. Mieliuchow, *Upuszczony Szans Stalina*, Moskwa 2002



Czy wiesz, że...

- Przed zbliżającą się napaścią hitlerowską Stalin był ostrzegany. Uczynił to m.in. premier Wielkiej Brytanii Winston Churchill (czytaj: łinston czerczil), który dostarczył Stalinowi szczegółowych informacji o planowanej napaści. Później potwierdziła je jeszcze ambasada amerykańska. Stalina ostrzegali także wojskowi z jego najbliższego otoczenia. Przywódca ZSRR nie chciał jednak nikogo słuchać. Wydaje się, że Stalin, który z reguły nie ufał nikomu, wierzył zapewnieniom Hitlera o przyjaźni.
- W czasie trwającego konfliktu zbrojnego broń pancerna odegrała decydującą rolę. Pierwszym, który twierdził, że czołgi i lotnictwo będą bronią niezbędną w następnej wojnie, był brytyjski generał John Fuller, uczestnik I wojny światowej. Prace Fullera, z którymi szczegółowo zapoznał się Adolf Hitler, stały się podstawą niemieckiej doktryny *Blitzkrieg* – „wojny błyskawicznej”.

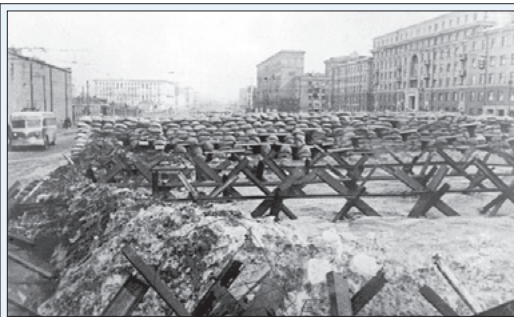
Związek Radziecki był całkowicie zaskoczony uderzeniem niemieckim. Już w pierwszych godzinach niemieckiego ataku 1200 samolotów radzieckich zostało zniszczonych na lotniskach. Brakowało kadry oficerskiej, a żołnierze Armii Czerwonej nie byli dostatecznie przeszkoleni. W tej sytuacji nie dziwi fakt, że Wehrmacht w ciągu kilku miesięcy zajął Ukrainę, republiki bałtyckie i dotarł pod Leningrad oraz Moskwę. Mimo początkowych sukcesów niemieckich, plan „wojny błyskawicznej” nie powiódł się. Opór radziecki wzrastał. Nieszczęśliwie dla Niemców przyszła wczesna i ostra zima.

BITWA POD MOSKWĄ

Główną bitwą w początkowym okresie wojny niemiecko-radzieckiej była bitwa pod Moskwą, która rozegrała się między wrześniem 1941 roku a styczniem 1942 roku. Po przełamaniu obrony radzieckiej pod Smoleńskiem Niemcy przygotowywali się do zajęcia Moskwy. W październiku 1941 roku zarządzono ewakuację urzędów i fabryk za Ural. Dowództwo radzieckie skierowało do obrony miasta rezerwowe dywizje. Niedługo Niemcy znaleźli się w odległości 30 kilometrów od stolicy i wszystko wskazywało na to, że jej dni są



2. Niemiecka kolumna pancerna posuwająca się w kierunku Moskwy, XI 1941 r.



3. Zapory przeciwczołgowe i barykady na ulicach Moskwy, jesień 1941 r.



4. Kontratak radzieckiej piechoty w czasie bitwy pod Moskwą, XII 1941 r.

policzone. Ostatecznie jednak wojska hitlerowskie zostały zatrzymane, a następnie odrzucone na pozycje wyjściowe. Następnie Armia Czerwona przystąpiła do ofensywy na całej linii frontu, zmuszając Niemców do odwrotu. Bitwa ta miała ogromne znaczenie moralne – Rosjanie przekonali się, że wroga można pokonać.

BITWA STALINGRADZKA

Kolejną, przełomową nie tylko dla losów wojny niemiecko-radzieckiej, ale i całej II wojny światowej, była bitwa pod Stalingradem, trwająca od lipca 1942 do lutego 1943 roku.



5. II wojna światowa, działania wojenne w Europie w latach 1940–1942



6. Żołnierze radzieccy w czasie walk o Stalingrad, 1942 r.



7. Niemcy wzięci do niewoli pod Stalingradem, II 1943 r.

Niemcom zależało na opanowaniu dolnego biegu Wołgi, rolniczego dorzecza Donu oraz roponośnych terenów kaukaskich. Aby wykonać ten plan, należało zająć Stalingrad – miasto będące dużym węzłem komunikacyjnym. W listopadzie 1942 roku wojska radzieckie przeszły do kontrofensywy, zakończonej 30 listopada okrążeniem armii niemieckiej dowodzonej przez marszałka **Friedricha von Paulusa** (czytaj: pałlusa). 2 lutego 1943 roku do niewoli radzieckiej dostało się co najmniej 90 tys. żołnierzy niemieckich wraz z marszałkiem. Bitwa ta spowodowała kryzys w bloku państw „osi”, a w dalszej perspektywie jego rozpad.



TO JEST WAŻNE

- Po nieudanej bitwie o Anglię wojska państw osi, wiosną 1941 r. zajęły Jugosławię, Grecję oraz Kretę.
- 22 czerwca 1941 r. rozpoczęła się realizacja planu „Barbarossa”, czyli inwazja Niemiec nazistowskich na Rosję sowiecką.
- Początkowo wojska niemieckie szybko posuwały się w głąb terytorium ZSRR dochodząc we wrześniu 1941 r. pod Moskwę, której jednak nie udało się Niemcom zdobyć.
- Przełomową dla losów wojny niemiecko-radzieckiej była bitwa pod Stalingradem (VII 1942–II 1943) zakończona kapitulacją armii niemieckiej.



PYTANIA I POLECENIA

1. Jaki wpływ na przebieg II wojny światowej miała wojna na Bałkanach?
2. Wskaż powody ataku Hitlera na Związek Radziecki?
3. Jakie znaczenie miały bitwy pod Moskwą i Stalingradem?

5. DZIAŁANIA WOJENNE NA ATLANTYKU I W AFRYCE PÓŁNOCNEJ

Przypomnij, jak zakończyła się bitwa o Anglię.

BITWA O ATLANTYK

Dla przebiegu II wojny światowej bardzo ważnym obszarem działań były morza i oceany. Dla wydarzeń w Europie szczególnie istotny stał się rejon północnego Atlantyku. Wojna objęła na początku 1941 roku obszary na północy Oceanu Atlantyckiego i wody przybrzeżne wokół Wysp Brytyjskich. Po akwenach tych poruszały się statki z zaopatrzeniem: żywnością, sprzętem wojskowym i bronią, które płynęły Ameryki Północnej do Wielkiej Brytanii, stawiającej samotnie opór niemieckiej agresji.

Po zaatakowaniu Związku Radzieckiego przez Niemcy konwoje statków z zaopatrzeniem podążały również z Ameryki Północnej przez Atlantyk do radzieckich portów w **Murmańsku** i **Archangielsku**, eskortowane przez okręty wojenne sprzymierzonych. Konwoje te stały się celem ataków niemieckiej marynarki wojennej, która zamierzała stworzyć blokadę morską Wielkiej Brytanii i nie dopuścić alianckiej pomocy do ZSRR.

W 1941 roku Niemcy zatopili na Atlantyku ok. 400 statków i okrętów. Wielkie straty aliancom zadały okręty podwodne, szczególnie działające w tzw. **wilczych stadach**. Niemcy walczyli, łamiąc wszelkie zasady prowadzenia wojen morskich – strzelali do rozbitków i torpedowali statki państw neutralnych. W walkach na Atlantyku brała udział również **Polska Marynarka Wojenna** ze swoimi nowymi niszczycielami: „**Garland**”, „**Krakowiak**”, „**Kujawiak**”, „**Piorun**”. Polskie okręty zarówno ochraniały konwoje, jak i patrolowały wody przybrzeżne wokół Wysp Brytyjskich. W konwojach uczestniczyły też polskie statki handlowe. Dopiero w 1943 roku, dzięki zastosowaniu na szeroką skalę radarów i hydrolokatorów, aliancka flota uzyskała przewagę nad flotą niemieckich okrętów podwodnych.

OPERACJE LIBIJSKIE

Działania wojenne objęły swym zasięgiem także kontynent afrykański, a szczególnie jego północną część, gdzie w latach 1940–1943 zostały przeprowadzone **operacje libijskie**.

Walki w tym rejonie świata rozpoczęły



1. Konwój aliancki płynący w szyku mającym utrudnić atak torpedowy niemieckich okrętów podwodnych, 1942 r.



2. Oddziały niemieckiego Afrika Korps podążające w kierunku Egiptu, 1942 r.

się po wkroczeniu wojsk włoskich z Libii do Egiptu – brytyjskiej kolonii. Wojska włoskie chciały opanować Aleksandrię i Kanał Sueski, ale celu nie osiągnęły. Druga faza walk rozpoczęła się, gdy Włochom przyszedł z pomocą specjalnie przeszkolony do walk na pustyni niemiecki korpus afrykański – **Afrika Korps**, którym dowodził generał **Erwin Rommel**. Trwała ona do lutego 1942 roku. Wojska niemiecko-włoskie zbliżyły się wówczas do Egiptu, wyparły Brytyjczyków z północno-wschodniej Libii, pozostawiając im jedynie wąski skrawek afrykańskiego lądu z portowym miastem Tobruk. W listopadzie tego roku Brytyjczycy, wspomagani przez oddziały Wolnej Francji i polskie oddziały, przystąpiły do kontrofensywy, zmuszając wojska niemiecko-włoskie do odwrotu.



Czy wiesz, że...

Podczas włosko-brytyjskiej wojny w Afryce Północnej w 1940 roku Brytyjczycy w celu zmylenia Włochów zastosowali pewien podstęp. Ponieważ angielska tzw. Armia Nilu w Afryce liczyła niespełna 40 tys. żołnierzy i dopiero oczekiwała na wsparcie z Wysp Brytyjskich, angielski pułkownik Dudley W. Clarke (czytaj: dadli klark) przygotował podstęp mający na celu wprowadzenie w błąd oddziałów włoskich dowodzonych przez marszałka Rudolfa Grazianiego (czytaj: gracjaniego). Na pustyni ustawiono setki gumowych, nadmuchiwanym czołgów, dział i różnych pojazdów. Wytyczono kilometry dróg, na których odcisnięto ślady czołgowych gąsienic. Wynajęto kilka tysięcy Arabów, których wielbłądy i konie ciągnęły przez pustynię deski, wzbijając potężne tumany kurzu. Wszystkie te działania, oglądane z powietrza przez włoski zwiad lotniczy, sprawiały wrażenie przygotowań do walki ogromnej armii brytyjskiej. Anglicy pozwolili również Włochom na „złamanie” ich szyfru. Na podstawie informacji uzyskanych z „rozszyfrowanych” depech oraz doniesienia swojego zwiadu lotniczego Graziani rozkazał swym wojskom wstrzymać natarcie i okopać się, co dało Anglikom czas na ściągnięcie posiłków – tym razem prawdziwych czołgów i piechoty.

WALKI O TOBRUK

Od sierpnia 1941 roku polska **Samodzielna Brygada Strzelców Karpackich** dowodzona przez generała **Stanisława Kopańskiego** wzmocniła brytyjskie siły broniące **Tobruku**. Żaźarte walki z oblegającymi twierdzę wojskami niemiecko-włoskimi trwały do grudnia 1941 roku, kiedy ofensywa wojsk brytyjskich zniosła blokadę. Następnie polska brygada wzięła udział w działaniach pościgowych i przełamaniu pozycji niemieckich pod Gazalą.



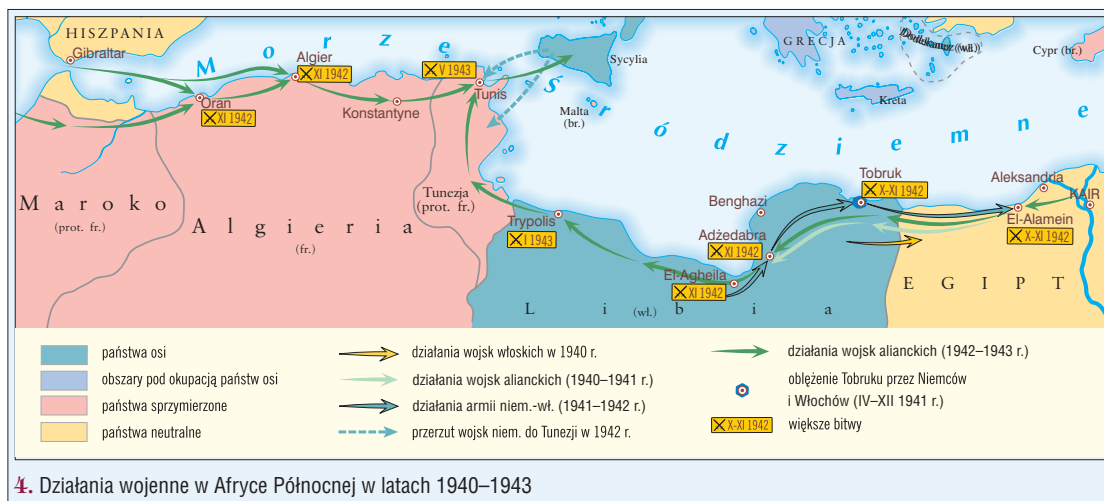
3. Gen. Władysław Sikorski wizytujący żołnierzy Samodzielnej Brygady Strzelców Karpackich podczas oblężenia Tobruku, XI 1941 r.

DALSZE WALKI

W październiku 1942 roku generał brytyjski **Bernard L. Montgomery** ruszył spod Al-Alamejn na czele brytyjskiej 8. armii, składającej się z Brytyjczyków, Francuzów, Greków, Hindusów i Nowozelandczyków. Po dwóch miesiącach dotarł ze swymi żołnierzami do granicy libijsko-tunezyjskiej. Pod koniec 1942 roku w Afryce Północnej

wylądowały wojska amerykańskie. Alianci rozprawili się ostatecznie z wojskami niemiecko-włoskimi, wypartymi najpierw do Tunezji, a następnie zmuszonymi tam do kapitulacji. Działania wojenne na kontynencie afrykańskim zakończyły się w maju 1943 roku.

Wygrana przez aliantów kampania w Afryce miała strategiczne znaczenie, gdyż pozwoliła sprzymierzonym zająć dogodną pozycję wyjściową przed inwazją na Europę i odcinała Niemców od źródeł ropy naftowej na Bliskim Wschodzie.



TO JEST WAŻNE

- Fundamentalne znaczenie dla przebiegu drugiej wojny światowej miały działania w morzach i oceanach, w tym tzw. bitwa o Atlantyk.
- W Afryce, w latach 1940–1943, podczas operacji libijskich, toczyły się walki między wojskami niemieckimi i włoskimi a brytyjskimi, francuskimi, amerykańskimi i polskimi. Kampania w Afryce wygrana przez aliantów miała strategiczne znaczenie przed inwazją na Europę i odcinała Niemców od źródeł ropy naftowej.



PYTANIA I POLECENIA

1. Dlaczego bitwa o Atlantyk miała tak duże znaczenie dla przebiegu działań wojennych w czasie II wojny światowej?
2. Jakie były cele poszczególnych faz operacji libijskich?
3. Opisz rolę, jaką odegrali Polacy w walkach w Afryce.

SŁOWNICZEK

konwoje – statki transportowe zorganizowane w większe zespoły ochroniane przez okręty wojenne.

wilcze stada – grupy niemieckich okrętów podwodnych wspólnie tropiące i atakujące alianckie konwoje.

6. WYBUCH WOJNY NA DALEKIM WSCHODZIE

Przypomnij, jak zakończyła się bitwa o Anglię.

PODBOJE JAPOŃSKIE W AZJI WSCHODNIEJ

Rozwijająca się prężnie gospodarka Japonii potrzebowała ogromnych ilości surowców naturalnych, których na wyspach japońskich brakowało. Od lat władze Japonii przyjęły taktykę zdobywania nowych źródeł zaopatrzenia na drodze podboju krajów sąsiednich. W latach 1931–1936 Japończycy opanowali północne Chiny, gdzie w 1932 roku utworzyli całkowicie zależne od siebie państwo Mandżukuo. Następne lata przyniosły kolejne ataki Japonii przeciwko Chinom i Mongolii.

Na drodze dalszych podbojów japońskich mogły stać wielkie mocarstwa, mające w tym regionie świata swoje interesy gospodarcze i kolonialne. Szczególnie groźnym przeciwnikiem mogły być Stany Zjednoczone. W tej sytuacji dowództwo japońskie postanowiło uprzedzić ewentualne kroki amerykańskie na Dalekim Wschodzie i zaatakować flotę amerykańską.

ATAK NA PEARL HARBOR

7 grudnia 1941 roku, bez wypowiedzenia wojny, japońskie samoloty z lotniskowców rozpoczęły atak na główną bazę amerykańskiej floty wojennej w **Pearl Harbor** (czytaj: perl charbor) na Hawajach na Pacyfiku. Atak był zupełnym zaskoczeniem dla Amerykanów. W jego wyniku Amerykanie stracili 2 pancerniki, a 6 zostało poważnie uszkodzonych i wymagało wielomiesięcznego remontu. Amerykanie stracili także 188 samolotów, podczas gdy Japończycy tylko 29. Na szczęście w porcie nie było



1. Płonący port w amerykańskiej bazie morskiej Pearl Harbor po ataku japońskiego lotnictwa, 7 XII 1941 r.



Czy wiesz, że...

Japończycy, przygotowując atak na amerykańską bazę floty Pacyfiku w Pearl Harbor na Hawajach, poprzedzili go oryginalną akcją wywiadowczą. W końcu października 1941 roku z Jokohamy w Japonii na turystyczny rejs po Pacyfiku wypłynął japoński transatlantyk „Taiyo-maru”. Członkami jego załogi byli: komandor marynarki Toshihide Maejima (czytaj: toshide medzima), ekspert z dziedziny okrętów podwodnych, oraz lekarz okrętowy Sugaru Suzuki, specjalista z dziedziny lotnictwa. Obaj zostali umieszczeni tam przez japońskie dowództwo, które zleciło im tajne zadanie zdobycia informacji o bazie w Pearl Harbor, warunkach pogodowych oraz o ewentualnych ruchach jednostek amerykańskich na obszarze oceanu, na który za kilka tygodni miała wyruszyć japońska flota wojenna. Kiedy transatlantyk dotarł do Pearl Harbor, agenci zajęli się z pozoru niewinnymi rozmowami z amerykańskimi żołnierzami oraz, jak wszyscy turyści – fotografowaniem. Do Japonii powrócili z niezwykle cennymi informacjami dotyczącymi portu w Pearl Harbor – jego planem z naniesionymi obiektami wojskowymi oraz informacjami o okrętach stacjonujących w amerykańskiej bazie. Mając tak dokładne informacje i działając z zaskoczenia, Japończycy to starcie musieli wygrać.

lotniskowców, jak się wkrótce okazało – podstawowej siły floty amerykańskiej.

Japoński atak na Pearl Harbor stał się bezpośrednią przyczyną przystąpienia Stanów Zjednoczonych do II wojny światowej. Był to bardzo ważny moment, gdyż do tej pory większość społeczeństwa amerykańskiego sprzeciwiała się udziałowi w wojnie. 11 grudnia 1941 roku wojnę Stanom Zjednoczonym wypowiedziały Niemcy i Włochy.

Japoński atak na Hawaje oraz wypowiedzenie wojny przez Niemcy i Włochy uzmysłowiły Amerykanom, że wojna w Europie nie jest lokalnym konfliktem, do którego nie powinni się mieszać. Ich kraj znalazł się również w niebezpieczeństwie i zaistniała konieczność zaangażowania się w konflikt po stronie sprzymierzonych.

PODBOJE JAPOŃSKIE NA FILIPINACH I MALAJACH

Według planów japońskich atak na Pearl Harbor miał na wiele miesięcy sparaliżować amerykańską flotę wojenną na Pacyfiku. Po ataku wojska japońskie uderzyły na Filipiny i Malaje. W ciągu następnego miesiąca Japończycy odnieśli dalsze sukcesy w walkach na Dalekim Wschodzie, stając się chwilowo panami tej części świata.

BITWA O MIDWAY

Po opanowaniu obszarów południowo-wschodniej Azji Japończycy planowali podbicie wysp na północnym i środkowym Pacyfiku. Pierwsze miały zostać zaatakowane wyspy atolu **Midway** (czytaj: midfej), położone niemal pośrodku Pacyfiku, w pobliżu Hawajów, gdyż na nich znajdowała się potężna amerykańska baza wojenna. Dzięki złamaniu japońskiego szyfru Amerykanie przechwytywali informacje o planach japońskiej inwazji na Midway, co umożliwiło im poczynienie stosownych przygotowań. Obie strony skierowały tam większość swoich sił morskich z rejonu Pacyfiku. Losy bitwy stoczonej 4–6 czerwca 1942 roku, która przeszła do historii pod nazwą **bitwy o Midway**, zostały rozstrzygnięte przez lotnictwo amerykańskie. Zatopiło ono cztery japońskie lotniskowce, uniemożliwiając Japończykom prowadzenie dalszych walk.

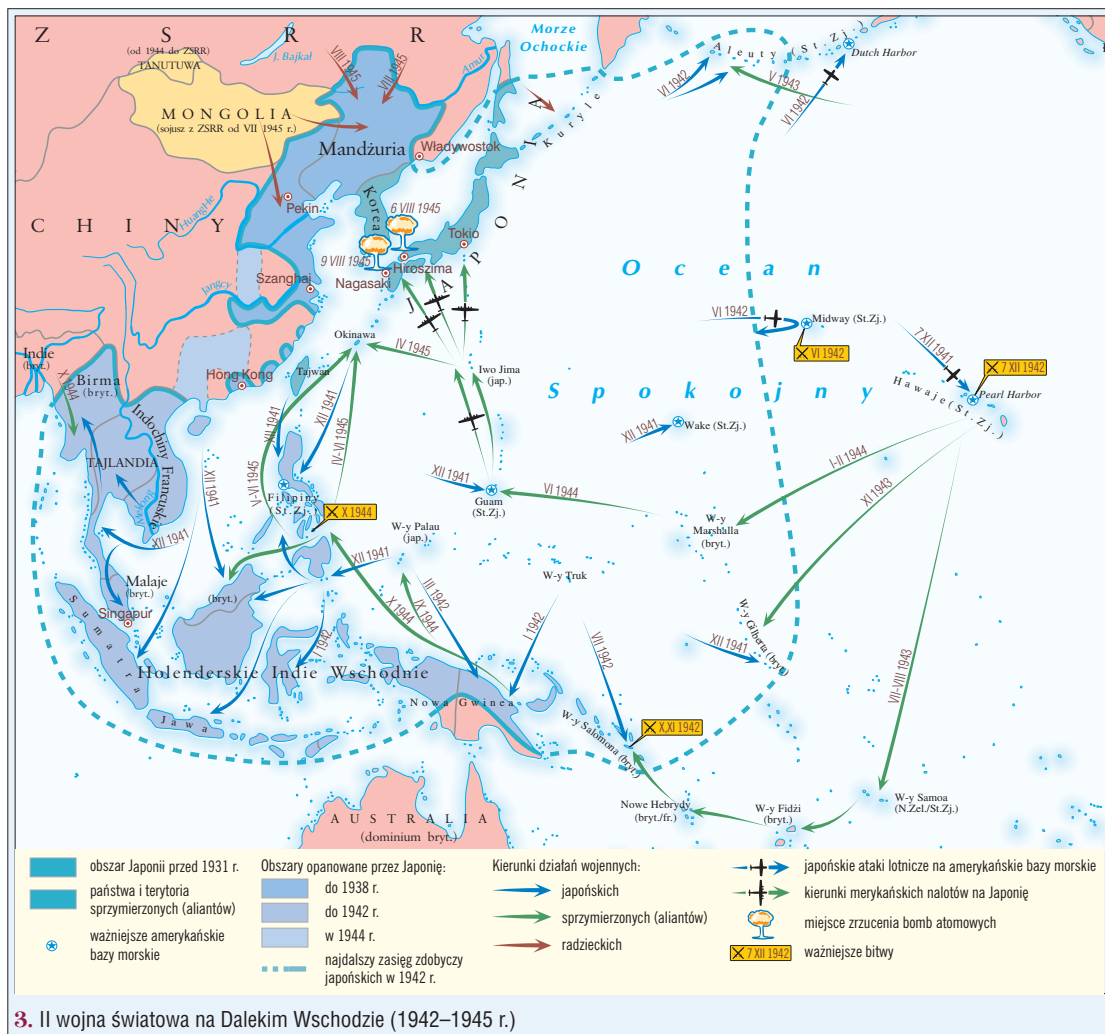


2. Japoński krążownik ciężki *Mikuma* tonie po zbombardowaniu przez samoloty z amerykańskich lotniskowców podczas bitwy o Midway, 6 VI 1942 r.

ZNACZENIE BITWY O MIDWAY

Straty japońskie, większe od amerykańskich, zadecydowały o dalszym przebiegu wojny na Oceanie Spokojnym. Japonia bowiem nie była w stanie odbudować w krótkim czasie utraconych i uszkodzonych jednostek. Szczególnie dotkliwa okazała się strata świetnie wyszkolonych pilotów.

Bitwa o Midway stała się przełomowym momentem w wojnie na Dalekim Wschodzie. Klęska ta osłabiła i zahamowała dalsze podboje japońskie, a inicjatywę strategiczną w wojnie przejęły Stany Zjednoczone.



TO JEST WAŻNE

- Przeprowadzony 7 grudnia 1941 r. atak japoński na bazę amerykańskiej floty w Pearl Harbor na Hawajach stał się bezpośrednią przyczyną przystąpienia USA do II wojny światowej.
- Japonia opanowała obszary południowo-wschodniej Azji, by ponieść klęskę w bitwie o Midway (4–6 czerwca 1942 r.), po której inicjatywę strategiczną przejęli Amerykanie.



PYTANIA I POLECENIA

1. Przedstaw podboje japońskie w Azji.
2. Jakie były powody zmiany polityki zagranicznej USA wobec toczącej się wojny?
3. Kiedy doszło do przełomu w wojnie na Dalekim Wschodzie?

7. KAPITULACJA WŁOCH. UTWORZENIE DRUGIEGO FRONTU W EUROPIE

Przypomnij, jak przebiegały działania wojenne w Afryce Północnej w czasie II wojny światowej. Jak się one zakończyły?

LĄDOWANIE NA SYCYLII

Po pokonaniu wojsk niemieckich i włoskich w Afryce Północnej alianci rozpoczęli przygotowania do przerzucenia swoich sił do Europy i lądowania we Włoszech. Przed rozpoczęciem inwazji, zaplanowanej na Sycylii, alianci zdezorientowali dowództwo niemiecko-włoskiej obrony, pozwalając, aby w jej ręce wpadły nieprawdziwe materiały wywiadowcze o planowanym desancie na Grecję lub Sycylię. Atak na wyspę rozpoczął się w nocy z 9 na 10 lipca 1943 roku. Akcją dowodził generał amerykański

Dwight Eisenhower (czytaj: dżajt aizenchafer), a jego zastępcą był angielski generał

Harold R. Alexander. Na Sycylii sprzymierzeni zastali słabo wyposażone i zniechęcone do walki oddziały włoskie, wspierane przez nieliczne oddziały niemieckie. Taktyka dezinformowania wroga odniosła oczekiwany skutek.

W tej sytuacji, po kilkutygodniowych walkach, udało się opanować Sycylię. W trakcie zajmowania wyspy większość oddziałów niemieckich przedostała się na Półwysep Apeniński, co przysporzyło aliantom wielu kłopotów w następnych miesiącach walk we Włoszech.

UPADEK MUSSOLINIEGO

Po zajęciu Sycylii przez aliantów w lipcu 1943 roku król Włoch wydał rozkaz aresztowania przywódcy faszystowskich Włoch Benita Mussoliniego. Na czele nowego rządu stanął marszałek Pietro Badoglio (czytaj: badoljo), który podjął z aliantami rozmowy na temat kapitulacji. Włochy formalnie skapitulowały 8 września 1943 roku, tj. w przeddzień lądowania aliantów na Półwyspie Apenińskim, lecz wojna we Włoszech toczyła się nadal.

ZDOBYCIE MONTE CASSINO

Na drodze marszu wojsk sprzymierzonych podążających w stronę Rzymu Niemcy przygotowali umocniony pas obronnych bunkrów, zwany **linią Gustawa**. Do linii tej ofensywa aliantów dotarła jesienią 1943 roku. W styczniu 1944 roku rozpoczęła się tzw. bitwa o Rzym, której głównym celem miało być przerwanie obrony niemieckiej w rejonie wzgórza Monte Cassino.

Od stycznia do marca alianci przeprowadzili na wzgórze **Monte Cassino** trzy



1. Lądowanie oddziałów brytyjskiej 8. armii gen. Montgomery'ego na Sycylii, VII 1943 r.



Czy wiesz, że...

II Korpus Polski powstał w 1942 roku na Środkowym Wschodzie z połączenia Wojska Polskiego utworzonego w 1940 roku w Syrii, Palestynie i Egipcie z armią generała Andersa ewakuowaną z ZSRR. W 1944 roku korpus liczył 44 tys. żołnierzy wyposażonych m.in. w 224 działa i 80 czołgów.

nieudane ataki. Mimo zmasowanych bombardowań pozycji niemieckich znajdujących się w benedyktyńskim klasztorze na szczycie Monte Cassino atakującym je wojskom amerykańskim, angielskim, nowozelandzkim i hinduskim nie udało się ich zająć. 11 maja 1944 roku do czwartego natarcia na Monte Cassino wyruszyli żołnierze **II Korpusu Polskiego** generała **Władysława Andersa**. W trudnym górskim terenie, usianym bunkrami i polami minowymi, bohaterstwo walczący Polacy ponieśli duże straty. Poległo 924 żołnierzy, a prawie 3000 zostało rannych. Mimo ciągłego ostrzału 18 maja polscy żołnierze zajęli ruiny klasztoru.

O wartości bojowej i waleczności żołnierzy polskich świadczą słowa generała Alexandra:

Żołnierze II Korpusu Polskiego! Jeżeli mi dano wybierać między żołnierzami, których bym chciał mieć pod swoim dowództwem, wybrałbym was, Polaków.

Zdobycie Monte Cassino i przełamanie niemieckich linii obronnych otworzyło aliantom drogę na Rzym, który został zajęty jeszcze w czerwcu 1944 roku.

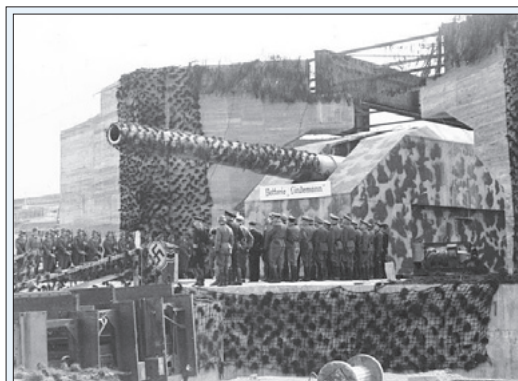
DRUGI FRONT W EUROPIE ZACHODNIEJ

We Włoszech nadal toczyły się działania wojenne. W tym samym czasie trwały przygotowania do otwarcia w zachodniej Europie drugiego frontu, co ustalili alianty na amerykańsko-radziecko-angielskiej **konferencji Wielkiej Trójki w Teheranie** jesienią 1943 roku.

Podobnie jak w przypadku inwazji na Sycylię, alianty postanowili zmylić dowództwo niemieckie. Lądowanie planowano



2. Zatknięcie polskiej flagi przez żołnierzy II Korpusu Polskiego na gruzach klasztoru na Monte Cassino, 18 V 1944 r.



3. Bateria dział kalibru 40,6 cm, usytuowana w pobliżu Calais, wchodząca w skład tzw. wału atlantyckiego – niemieckiego systemu umocnień ciągnących się na długości 3862 km wzdłuż zachodnich wybrzeży Europy, od granic Hiszpanii do północnych krańców Norwegii

w **Normandii**, ale wszelkimi sposobami starano się przekonać wywiad niemiecki, że nastąpi ono w Pas de Calais (czytaj: pa de kale). Przygotowano m.in. makiety umocnień, lądowisk i sprzętu wojskowego, które miały świadczyć, że atak nastąpi właśnie tam. Nadawano także dezorientujące Niemców komunikaty radiowe. Gdy trwała kampania kamuflażu i dezinformacji, sprzymierzeni przygotowali do lądowania w Normandii potężną armadę złożoną z 1000 okrętów wojennych, 2500 okrętów desantowych, 2700 statków handlowych oraz ponad 10 tys. samolotów.



4. Wylądunek wojsk i zaopatrzenia na plaży w Normandii po jej opanowaniu przez aliantów, ok. 15 VI 1944 r.

OPERACJA „OVERLORD”

Największa operacja desantowa w dziejach wojen, o kryptonimie „**Overlord**” (czytaj: ołwerlord), rozpoczęła się 6 czerwca 1944 roku. Dowodził nią amerykański generał Eisenhower. Mimo zaciętego oporu Niemców, aliantom udało się w ciągu pierwszych dwóch tygodni wysadzić na wybrzeżach Normandii ponad milion żołnierzy wraz z ciężkim sprzętem wojskowym.

Po wylądowaniu rozpoczął się wyzwolenieczy marsz wojsk alianckich w głąb Francji. Aktywny udział w wyzwolaniu Francji brał także ruch oporu oraz armia francuska, która ruszyła na północ, w głąb Francji. Wzięte w kleszcze wojska niemieckie znalazły się w trudnym położeniu.



Czy wiesz, że...

W lipcu 1942 roku, po nieudanej próbie zdobycia Wielkiej Brytanii, najwyższe władze III Rzeszy postanowiły złamać brytyjską potęgę gospodarczą, wywołując chaos w jej ekonomii. Cel ten chciano osiągnąć, fałszując angielskie pieniądze, które zamierzano w dużej ilości włączyć do oficjalnego światowego obiegu. Projekt ten o kryptonimie „Bernhard” opracował sam Heinrich Himmler, szef gestapo i SS. Odpowiednich specjalistów do projektowania fałszywych pieniędzy znaleziono w obozie Sachsenhausen (czytaj: zaksenhałzen), gdzie wkrótce powstała duża drukarnia. Fałszywki drukowano na najnowocześniejszych maszynach, dostarczonych w tajemnicy do obozu przez niemieckich fabrykantów. Pod koniec 1942 roku drukowano już 0,5 mln fałszywych brytyjskich banknotów miesięcznie i przygotowywano się do szybkiego zwiększenia produkcji. Banknotów tych używali Niemcy na całym świecie, płacąc nimi za towary i usługi. O zwiększonym napływie fałszywych pieniędzy rząd brytyjski dowiedział się dość szybko. Tak duża ich ilość nie mogła pochodzić od fałszerza-amatora. Gdy nabrano pewności, że za całą sprawą stoi państwo niemieckie, podjęto niezwykle drastyczne środki. Rząd brytyjski ogłosił bowiem, że wycofuje z dnia na dzień wszystkie istniejące banknoty, zastępując je nowym wzorem. Oczywiście, posiadacze starych banknotów mogli je wymienić na nowe, ale banki doskonale już wiedziały, jak odróżniać prawdziwe banknoty od fałszywych. Niemcy zostali więc z dużą ilością bezwartościowych funtów i przed kolejnym wyzwaniem, jak podrobić nowe. Ale na to już się nie zdobyli.

W Paryżu wybuchło antyniemieckie powstanie, które zakończyło się oswoobodzeniem stolicy Francji 25 sierpnia 1944 roku. Teraz wojska sprzymierzonych skierowały się na wschód, w ślad za wycofującymi się Niemcami. Na początku września wojska angielskie wkroczyły na teren Belgii, a amerykańskie do Luksemburga. 12 września 1944 roku alianci dotarli do granicy Niemiec w rejonie Akwizgranu.

W działaniach drugiego frontu w Europie Zachodniej uczestniczyły oddziały polskie. Dużą rolę w bitwie pod Falaise (czytaj: falez) od 14 do 22 sierpnia 1944 roku odegrała **1. Dywizja Pancerna** dowodzona przez generała Stanisława Maczka. Wzięła ona udział w pościgu za wojskami niemieckimi, uniemożliwiając im wyjście z okrążenia. Zajął miasto Chambois (czytaj: sząbła) i zniszczyła 70 czołgów, 500 samochodów i 100 dział oraz wzięła do niewoli 5600 niemieckich żołnierzy. Po bitwie pod Falaise dywizja kontynuowała walki w zachodniej Europie, na terenie Francji, Belgii i Holandii, kończąc swój szlak bojowy po kapitulacji niemieckiej w bazie morskiej w Wilhelmshaven (czytaj: wilhelmshafen).

ZAMACH NA HITLERA

Wobec narastających niepowodzeń III Rzeszy i trudnej sytuacji społeczeństwa niemieckiego grupa wyższych oficerów armii niemieckiej zawiązała spisek w celu zgładzenia Adolfa Hitlera. Wykonawcą zamachu został pułkownik **Claus von Stauffenberg** (czytaj: ształfenberg), który 20 lipca 1944 roku podłożył bombę w bunkrze konferencyjnym kwatery głównej Hitlera pod Kętrzynem w Prusach Wschodnich. W wyniku wybuchu wódz III Rzeszy doznał niewielkich obrażeń.

Zemsta nazistów na spiskowcach była niezwykle krwawa. Oprócz wykonawcy zamachu zgładzono kilka tysięcy osób – podejrzewanych o udział w spisku i niewygodnych. Ofiarą tych represji padł feldmarszałek Erwin Rommel (alianci jeszcze w czasie działań w Afryce nadali mu przydomek „lis pustyni”), którego Hitler zmusił do popełnienia samobójstwa.



TO JEST WAŻNE

- W lipcu 1943 r. alianci zajęli Sycylię, czego następstwem stała się kapitulacja Włoch.
- W marszu na Rzym na przeszkodzie aliantom stało silnie ufortyfikowane wzgórze klasztorne Monte Cassino, które zdobył ostatecznie 18 maja 1944 r. II Korpus Polski, dowodzony przez generała Andersa.
- Konferencja Wielkiej Trójki w Teheranie jesienią 1943 r. ustaliła otwarcie drugiego frontu walk w Europie.
- Lądowanie wojsk alianckich w Normandii (operacja „Overlord” rozpoczęła 6 czerwca 1944 r.) zapoczątkowała wyzwolenie Europy Zachodniej.



PYTANIA I POLECENIA

1. Opisz okoliczności, w których doszło do kapitulacji Włoch.
2. Jaki był udział Polaków w walkach we Włoszech i Francji w 1944 roku?
3. Kiedy i na jakiej podstawie doszło do utworzenia drugiego frontu w zachodniej Europie?
4. Dlaczego dokonano zamachu na Hitlera? Jakie były jego skutki?

8. PRZEŁOM NA FRONCIE WSCHODNIM

Kiedy wybuchła wojna niemiecko-radziecka? Opisz przebieg walk na froncie wschodnim do końca 1942 roku.

BITWA POD KURSKIEM

Po bitwie stalingradzkiej wojska radzieckie powoli, lecz systematycznie posuwały się na zachód. Mimo tego, nowym natarciem Niemcy zamierzali rozpocząć kontryderżenie w kierunku Moskwy. Radziecki wywiad zdobył niemieckie plany natarcia, dzięki czemu Rosjanie mogli przygotować się do ataku wojsk hitlerowskich. Trwająca od 5 lipca do 23 sierpnia 1943 roku bitwa pod Kurskiem przeszła do historii jako największa bitwa lądowa w dziejach. W wyniku kilkutygodniowych walk wojska radzieckie dowodzone przez marszałka **Giorgija Żukowa** rozgromiły Niemców. Decydującą rolę w bitwie odegrały wojska pancerne. Po obu stronach wzięło w niej udział: 6300 czołgów, 4500 samolotów i ponad 2 mln żołnierzy.

OFENSYWA LETNIA

Bitwa pod Kurskiem przypieczętowała los wojsk niemieckich na froncie wschodnim, które zaczęły się cofać pod naporem Rosjan. Letnia ofensywa rozpoczęta tuż po bitwie pozwoliła Armii Czerwonej wyzwolić ogromne obszary Rosji, z Noworosyjskiem, Połtawą oraz Smoleńskiem.

1. DWIZJJA PIECHOTY IM. T. KOŚCIUSZKI

W maju 1943 roku w Związku Radzieckim została utworzona **1. Dywizja Piechoty im. Tadeusza Kościuszki**, złożona z Polaków przebywających na terenie ZSRR (wysiedlonych i zesłanych przez władze radzieckie), którą w październiku 1943 roku skierowano do walki w rejonie miejscowości Lenino. Tam Polacy stoczyli swoją pierwszą bitwę.

Mimo zacięcia i ogromnej waleczności kościuszkowców to skutek złego dowodzenia i słabego wyszkolenia żołnierzy dywizja została zmuszona do odwrotu, ponosząc wielkie straty (510 zabitych i ponad 1700 rannych). Po bitwie pod Lenino dywizję wycofano z walki na kilka miesięcy celem uzupełnienia strat i wyszkolenia żołnierzy.

W miarę jak wojska radzieckie wkraczały na ziemie zamieszkiwane przez ludność



1. Bitwa pod Kurskiem:

- a) nacierający na pozycje radzieckie oddział niemieckiej 2. dywizji pancerniej „Das Reich” wyposażonej w czołgi PzKpfw VI Tiger; b) kontratak radzieckich czołgów T-34 z 3. Gwardyjskiej Armii Pancernej, VII–VIII 1943 r.

polską, przybywało chętnych Polaków do walki z Niemcami. 31 marca 1944 roku z żołnierzy 1. Dywizji Piechoty i napływających ochotników powstała Armia Polska w ZSRR. 29 lipca 1944 roku, po połączeniu jej z **Armią Ludową** – prokomunistyczną partyzantką na ziemiach polskich – proklamowano utworzenie **1. Armii Wojska Polskiego**. Armią tą dowodził generał **Zygmunt Berling**.

OFENSywa ZIMOWA

Latem 1944 roku, po przekroczeniu Bugu, Armia Czerwona zajęła 22 lipca Chełm, a dzień później Lublin. Pod koniec lipca osiągnęła Wisłę, przekraczając ją w kilku miejscach. Do dużej bitwy pancernej doszło pod **Studziankami**, gdzie polska **1. Brygada Pancerna im. Bohaterów Westerplatte** walczyła z doborową niemiecką dywizją pancerną im. Hermanna Göringa (czytaj: geringa).

10 września 1944 roku ruszyło polsko-sowieckie natarcie na Pragę, prawobrzeżną dzielnicę Warszawy. Po jej opanowaniu natarcie zostało zatrzymane. W części lewobrzeżnej od 1 sierpnia trwało **powstanie warszawskie**. Rosjanie z powodów politycznych nie chcieli udzielić pomocy walczącej Warszawie. Próbę taką podjął na własną rękę generał Zygmunt Berling, ale na skutek braku wsparcia radzieckiego skończyła się ona niepowodzeniem. Za próbę wsparcia powstania generał Berling popadł w niełaskę dowództwa radzieckiego i został odsunięty od dowodzenia. Stanowisko dowódcy przejął generał **Stanisław Popławski**, Polak służący w Armii Czerwonej, występujący pod pseudonimem frontowym **Siergiej Gorochow**.

WKROCZENIE ARMII CZERWONEJ DO WARSZAWY

Późnym latem 1944 roku wojska radzieckie rozpoczęły wielką ofensywę w republikach nadbałtyckich, a na południu przekroczyły Dunaj, odcinając wojska niemieckie w Grecji. Kolejna wielka ofensywa radziecka ruszyła w styczniu 1945 roku. W jej wyniku zostały wyzwolone, pozostające dotąd pod okupacją niemiecką, ziemie polskie. 17 stycznia wyzwolono zrujnowaną przez Niemców lewobrzeżną Warszawę, w następnych dniach i tygodniach Kraków, Łódź, Częstochowę oraz Górny Śląsk.



2. Żołnierze 1. Dywizji Piechoty im. T. Kościuszki zajmują pozycje przed bitwą pod Lenino, X 1943 r.



3. Defilada 1. Armii Wojska Polskiego na ul. Marszałkowskiej w wyzwolonej Warszawie, 19 I 1945 r.

WALKI O POMORZE

Na północy oddziały sowieckie i polskie osiągnęły rozciągnięte na 30 kilometrach niemieckie umocnienia, tzw. **Wał Pomorski**. To właśnie Polakom przydzielono zadanie jego przełamania. Po krwawych walkach Polacy złamali w końcu niemiecki opór na Pomorzu Zachodnim i przeszli do walk na wybrzeżu Bałtyku.

W marcu 1945 roku rozgorzały walki o **Kołobrzeg**, zamieniony przez Niemców w twierdzę. Po zaciętych walkach ulicznych Polacy opanowali miasto i stanęli nad Bałtykiem. W walkach o Kołobrzeg poległo bądź zaginęło 1200 polskich żołnierzy, a 3100 zostało rannych.

MARSZ NA BERLIN

Wojska sowieckie w tym czasie dotarły nad środkową Odrę, gdzie przygotowywano kolejną ofensywę, której celem miało być zajęcie Berlina. Na południowych krańcach ziem polskich ciągle trwały walki o Dolny Śląsk. Silny opór napotkano przy próbie zajęcia **Wrocławia**, zamienionego w twierdzę bronioną przez wojsko i ludność cywilną, tzw. **Festung Breslau**. W końcu 1944 roku sformowano **2. Armię Wojska Polskiego**, która walczyła na Łużycach, gdzie w rejonie Budziszyna stoczyła bitwę, okupioną znacznymi stratami, ze zmierzającymi na odsiecz Berlinowi oddziałami niemieckimi. Swoje walki 2. Armia zakończyła w zachodnich Czechach.

Po opanowaniu ziem polskich Armia Czerwona przygotowywała się do ostatecznej ofensywy, mającej rozbić resztki sił niemieckich i zająć Berlin. W walkach tych wzięła udział 1. Armia Wojska Polskiego.



4. Niemiecki czołg PzKpfw V Panther jadący ulicami oblężonego przez Armię Czerwoną Wrocławia, zamienionego przez hitlerowców w twierdzę (Festung Breslau), II 1945 r.



TO JEST WAŻNE

- Na froncie wschodnim w trwającej od 5 lipca do 23 sierpnia 1943 r. pod Kurskiem, największej w dziejach bitwie lądowej, wojska sowieckie rozgromiły Niemców.
- W maju 1943 r. w Rosji sowieckiej utworzono polską 1. Dywizję Piechoty im. Tadeusza Kościuszki. W miarę napływu ochotników i połączeniu z ludową partyzantką na ziemiach polskich utworzono 1. Armię Wojska Polskiego.
- W końcu 1944 r. sformowano 2. Armię Wojska Polskiego.



PYTANIA I POLECENIA

1. Gdzie i kiedy stoczono największą bitwę pancerną II wojny światowej?
2. Opisz przebieg zimowej ofensywy Armii Czerwonej, rozpoczętej w 1944 roku, uwzględniając udział wojsk polskich.

9. KLĘSKA PAŃSTW „OSI”

Jakie czynniki zadecydowały, że wojska niemieckie na przełomie 1944 i 1945 roku znalazły się na przegranej pozycji?

OPERACJA „MARKET GARDEN”

Osiągnąwszy granice III Rzeszy, zachodni alianci zaczęli przygotowania do wkroczenia na terytorium Niemiec. Częścią tych planów była operacja powietrzno-desantowa, opracowana przez brytyjskiego marszałka Bernarda Montgomery’ego, umożliwiająca zajęcie licznych mostów na holenderskich kanałach i szybkie wkroczenie aliantów do Niemiec od północy. Operacja ta nosiła kryptonim „**Market Garden**”. 17 września 1944 roku rozpoczęto realizację planu. Niestety, dowództwo alianckie błędnie oceniło siły niemieckie w tym rejonie oraz nie skoordynowało działań oddziałów biorących udział w operacji, czego skutkiem były dotkliwe straty. Cel operacji nie został osiągnięty, a wojska alianckie zostały wciągnięte w ciężkie, długotrwałe walki pozycyjne.



1. Lądowanie amerykańskich spadochroniarzy z 82. Dywizji Powietrznodesantowej w rejonie Nijmegen podczas operacji „Market Garden”, 17 IX 1944 r.

BITWA POD ARNHEM

Jednym z oddziałów biorących udział w operacji „Market Garden” była polska **1. Samodzielna Brygada Spadochronowa** generała **Stanisława Sosabowskiego**. Od 21 do 23 września 1944 roku toczyła ona, w składzie dywizji brytyjskiej, zacięte walki w rejonie **Arnhem** (czytaj: arnem) w Holandii. Zadaniem Polaków miało być przeprawienie się na prawy brzeg Renu. Opóźnienie w dostarczeniu łodzi i opór Niemców spowodowały, że przeprawiło się tylko 256 żołnierzy. Reszta musiała się wycofać, ponosząc ogromne straty.



2. Żołnierze z 1. Samodzielnej Brygady Spadochronowej wyładowują zasobniki ze sprzętem zrzucone w rejonie Arnhem, IX 1944 r.

WALKI W NIEMCZECH

W lutym 1945 roku ruszyła decydująca ofensywa sprzymierzonych dowodzona przez Eisenhowera i Montgomery’ego. Aliantom udało się sforsować główne linie oporu niemieckiego na Renie, Mozeli i Saarze, dzięki czemu już w kwietniu dotarli do Łaby, gdzie pod **Torgau** doszło do spotkania z oddziałami radzieckimi. W tym samym miesiącu oddziały alianckie i sowieckie wkroczyły do Czechosłowacji, a w maju – do Austrii.



3. II wojna światowa, działania wojenne w Europie w latach 1943–1945



4. Ostatnie tygodnie działań wojennych w Europie: a) spotkanie wojsk amerykańskich i radzieckich w Torgau (n. rz. Łabą), 25 IV 1945 r., b) żołnierz 1. Armii Wojska Polskiego walczący w pobliżu Bramy Brandenburskiej w Berlinie, początek maja 1945 r.

Ostatnia ofensywa na froncie wschodnim rozpoczęła się 16 kwietnia 1945 roku. Jej celem było zajęcie Berlina. Po zaciętych walkach ulicznych żołnierze sowieccy i polscy opanowali większość dzielnic stolicy Niemiec. W takiej sytuacji 30 kwietnia Hitler popełnił samobójstwo, a **2 maja 1945 roku Berlin skapitulował**.

Pewną rolę w zdobyciu Berlina odegrali Polacy. Szczególnym bohaterstwem



odznaczyli się żołnierze 1. Dywizji Piechoty im. T. Kościuszki. Zatknęli oni nad gruzami Berlina polską flagę.

KAPITULACJA NIEMIEC

Wobec przewagi wojsk alianckich admirał Karl Doenitz (czytaj: denic), którego Hitler mianował swoim zastępcą, zwrócił się do kwatery Montgomery'ego z propozycją kapitulacji. 4 maja 1945 roku została podpisana kapitulacja Niemiec w Holandii i w Danii. 7 maja kapitulację Niemiec wobec aliantów zachodnich przyjął w Reims (czytaj: ręs) generał Dwight Eisenhower. **8 maja 1945 roku** feldmarszałek Wilhelm Keitel (czytaj: kajtel) podpisał w imieniu Niemiec **bezwarunkową kapitulację**, przyjętą przez przedstawicieli ZSRR, USA i Wielkiej Brytanii. Wojna w Europie została zakończona.

WALKI NA DALEKIM WSCHODZIE

Działania wojenne na Dalekim Wschodzie trwały nadal. Amerykański głównodowodzący, generał **Douglas Mac Arthur** (czytaj: daglas mekartur), dzięki taktyce „żabiego skoku”, czyli stopniowego odzyskiwania utraconych wysp, wyparł Japończyków z Filipin, a potem z innych rejonów południowo-wschodniej Azji. Udało mu się opanować strategiczne regiony, które stały się bazami wypadowymi do dalszej walki z Japończykami. Jednocześnie główne linie zaopatrzenia Japonii w strategiczne surowce zostały przecięte. Trwały zmasowane naloty amerykańskie na japońskie miasta, m.in. na Tokio, Jokohamę, Nagoję. Wśród Japończyków panował fanatyczny duch oporu, czego przykładem były samobójcze ataki japońskich pilotów kamikadze na okręty amerykańskie. Amerykanie, obawiając się dużych strat, wciąż nie zdecydowali się na bezpośrednią inwazję na wyspy japońskie.



6. Feldmarszałek Wilhelm Keitel podpisuje bezwarunkową kapitulację Niemiec, 8 V 1945 r.



7. Gen. Douglas MacArthur (w centrum, w ciemnych okularach), schodzi na brzeg podczas lądowania wojsk amerykańskich na wyspie Leyte na Filipinach, 20 X 1944 r.



8. Amerykański lotniskowiec USS *Princeton* zbombardowany przez japońskie samoloty podczas bitwy w Zatoce Leyte (23–25 X 1944 r.) – największej bitwy powietrzno-morskiej stoczonej podczas II wojny św., 24 X 1944 r.

ZRZUCENIE BOMB ATOMOWYCH NA JAPONIĘ

26 lipca 1945 roku drogą radiową przekazano Japonii, uzgodniony przez USA, ZSRR i Wielką Brytanię, tekst deklaracji z Poczdamu, wzywający Japonię do kapitulacji. Wobec braku reakcji prezydent USA Harry Truman podjął decyzję o użyciu przeciwko Japonii nowej straszliwej broni – bomby atomowej.

6 sierpnia 1945 roku amerykański samolot zrzucił pierwszą bombę atomową na **Hiroszimę** na wyspie



9. Amerykański samolot bombowy Boeing B-29 Superfortress, który zrzucił bombę atomową na Hiroszimę



Czy wiesz, że...

- Wojna wymaga od państw w nią zaangażowanych ogromnego wysiłku w różnych dziedzinach, także w dziedzinie badań naukowych. W czasie II wojny światowej zaczęto m.in. wykorzystywać promieniowanie podczerwone do namierzania celu, co znacznie ułatwiało zniszczenie obiektu. Ogromne znaczenie miało również wynalezienie radaru umożliwiającego nawigację w trudnych warunkach i pozwalającego na czas ostrzec ludność o mającym nastąpić ataku lotniczym.
- Wojna w Afryce zmusiła naukowców do wynalezienia metody pozwalającej na odsalanie wody morskiej.
- Od 1942 roku na skalę przemysłową zaczęto też produkować penicylinę, odkrytą już w 1928 roku. Okazała się ona znakomitym lekarstwem, które pozwoliło uratować życie tysiącom żołnierzy.
- Najbardziej niszczycielskim owocem II wojny światowej pozostaje bomba atomowa, którą skonstruowano wysiłkiem pracy zespołowej ponad 100 tys. ludzi w czasie realizacji tajnego projektu „Manhattan”. Siłę bomby, która miała wagę i wielkość zwykłych bomb, mierzy się tysiącami ton dynamitu. Pierwszej eksplozji bomby dokonano 16 lipca 1945 roku na poligonie Alamogordo w stanie Nowy Meksyk na terytorium Stanów Zjednoczonych.



10. Pierwsza eksplozja bomby atomowej na poligonie Alamogordo, 16 VII 1945 r.

Honsiu. W wyniku wybuchu, w ciągu kilku sekund przestały istnieć centralne dzielnice Hiroszimy – zginęło ok. 80 tys. jej mieszkańców. Ponieważ nie złamało to oporu Japończyków, 9 sierpnia druga amerykańska bomba atomowa została zrzucona na miasto **Nagasaki**, gdzie zginęło ok. 40 tys. ludzi.

Dopiero po tym ataku cesarz Japonii Hirohito podjął decyzję o rozpoczęciu



11. Japoński premier Mamoru Shigemitsu składa podpis na dokumentach bezwarunkowej kapitulacji Japonii, na pokładzie pancernika USS *Missouri*, 2 IX 1945 r.

Liczba zabitych (cywilów i żołnierzy) w czasie II wojny światowej

Państwo	Polegli i zmarli od ran	Ofiary ludności cywilnej
ZSRR	8–9 000 000	16–19 000 000
Niemcy	3 500 000	2 700 000
Japonia	2 100 000	580 000
Polska	123 000	6 000 000
USA	416 000	1700
Wielka Brytania	265 000	92 000
Włochy	242 000	153 000
Francja	123 000	123 000
Czechosłowacja	123 000	123 000

Źródło: Chris Cook, John Stevenson, *Leksykon nowożytnej historii Europy 1763–1999*, Warszawa 2000

rozmów o kapitulacji, czemu ciągle sprzeciwiała się znaczna część oficerów armii japońskiej.

KONIEC WOJNY

Wcześniej, 9 sierpnia, wojnę Japonii wypowiedział Związek Radziecki, co nie miało jednak większego wpływu na sytuację w samej Japonii. Oddziały sowieckie toczyły walki w Mandżurii i 22 sierpnia dotarły do Port Artur i Dairen. **2 września 1945 roku** na pokładzie amerykańskiego pancernika „**Missouri**” (czytaj: mizuri) generał MacArthur przyjął **bezwarunkową kapitulację Japonii**. Tym samym zakończyła się II wojna światowa.



TO JEST WAŻNE

- Na zachodzie Europy, częścią planu strategicznego pozwalającego na opanowanie terytorium Niemiec była operacja „Market Garden”, rozpoczęta 17 września 1944 r., zrealizowana z udziałem polskiej brygady.
- 2 maja 1945 r. wojska radzieckie zdobyły Berlin, a 8 maja 1945 r. Niemcy skapitulowały, co kończyło wojnę w Europie.
- Na dalekim wschodzie, po zmasowanych nalotach amerykańskich na Japonię i zrzuconiu bomb atomowych na Hiroszimę i Nagasaki, Japonia skapitulowała 2 września 1945 r. Akt ten zakończył II wojnę światową.



PYTANIA I POLECENIA

1. Kiedy i w jakim celu przeprowadzono operację „Market Garden”?
Opisz udział Polaków w tej operacji.
2. Opisz okoliczności towarzyszące kapitulacji III Rzeszy Niemieckiej.
3. Kim byli kamikadze?
4. Kiedy i dlaczego użyto po raz pierwszy bomby atomowej?
5. Kiedy i jaki akt zakończył II wojnę światową?